

ERDÉLYI ÖRMÉNY GYÖKEREK

f ü z e t e k

„Emlékek nélkül, népeknek híre csak árnyék...”
(Vörösmarty Mihály)

az Erdélyi Örmény Gyökerek
Kulturális Egyesület
havonta megjelenő kiadványa
XII. évfolyam 139. szám
2008. szeptember

A Fővárosi Örmény Klub minden hónap 3. csütörtökén 17 órakor
– hívtottan és hívtatlanul – mindenkit szeretettel vár
a Budapest, V. Semmelweis utca 1-3. I. emeleti Bartók terembe

Gondolatok az örmény liturgiából

„Mennyei Király!
Add nekem országodat,
amelyet szeretteidnek ígértél!
És erősítsd meg szívemet,
hogy gyűlöljem a bűnöket,
egyedül téged szeressen
és a te akaratodat cselekedje!
(És irgalmazz...)”

A keleti egyházakban az egyházi év szeptemberben kezdődik, s egy újabbal közelebb vagyunk Isten országához. Isten iránti szeretetre és akaratának a teljesítésére – mint jó feltétellel az új egyházi év elején – buzdít Szent Nerszesz imádsága!

Dr. Sasvári László

Lapunk az interneten: a www.magyarormeny.hu honlapon is olvasható.
Elektronikus levélcímünk (e-mail): magyar.ormeny@t-online.hu

Béres L. Attila

Élménybeszámolók szóban, filmen és dián

A júliusi klubnapot a Ferencvárosi Örmény Kisebbségi Önkormányzat rendezte a Magyarok Háza Bartók termében. Budapesttől 770 km-re vonatozott *Szenttamássy Katalin* elnök és férje, *Dr. Specziár Attila*. Az általuk bemutatott *Őrház az ezeréves határon* (készítette: Budakeszi Kultúra Alapítvány) c. dokumentumfilm a gyimesbükki vasúti őrházhoz történt vonatutazást és az őrház felújításának történetét örökítette meg. Az örmény kapcsolat: *Zakariás István* csikszépvízi örmény gyökerű vállalkozó újította fel a gyimesbükki vasúti őrházat, amiről beszámolt a Duna Televízió A székely gyors c. filmje is. A témához kapcsolódott Sebő Ödön A halálraítélt zászlóalj című könyvének bemutatója, amelyet Dr. Specziár Attila ajánlott jó szívvel. A műszaki gondok, sikertelen hang beállítás ellenére azoknak is újat jelentett mindkét film, akik már jártak a helyszínen.

Szenttamássy Katalin előljáróban elmondta, hogy a dokumentumfilm „egy 21. századi mese” is lehetne. Mert egyszer volt, hol nem volt, az Óperenciás tengeren is túl, a nagy Magyarország legkeletibb csücskében áll egy vasúti őrház, amelyet 1897-ben építettek Gyimesbükkön. Az őrház az elmúlt évtizedek alatt csak puszta, de arra járt egy jó tündér, aki meghallott és teljesített három kívánságot: az őrház újuljon meg, a környezete is, és menjen arra egy magyar vonat.

A két dokumentumfilm bemutatta, hogy mennyi küzdelem, fáradság kellett a tündér kívánságának teljesítéséhez: harc az elemekkel, az idővel, a román hivatalokkal, paragrafusokkal.

A film előtörténete, hogy egy budakeszi baráti társaság, *Bánkuti Ákos*, *Herein Gyula*, *Herein István*, *Mayer Gábor* és *Szász Károly* (az ÁPV Rt. volt igazgatója, aki „saját magát verte meg baseball ütővel”) egyszer kirándult Gyimesbükkön. Látták a lepusztult őrházat, amelyet a román vasút eladott egy román vasutasnak, akitől megvette *Deáky András*

gyimesbükki tanár, és a gyimesbükki önkormányzat figyelmébe ajánlotta. A baráti társaság alapítványt hozott létre – a Budakeszi Kultúra Alapítvány elnöke

Hidas Mátyás – az őrház helyreállítására. A rendbehozatalhoz sokan hozzájárultak, a helyiek részéről *Bilibók Ágoston* nyugdíjas vasúti tiszt, az őrházban megnyitott vasúttörténeti kiállítás gazdája, valamint az önkormányzat elnöke, *Görbe Vilmos* polgármester.

Komoly anyagi erőfeszítéssel, energia-bedobással, a csiksomlyói búcsút követő vasárnapra, Pünkösöd vasárnapra, az őrház és a környezete, a Tatros folyópart, a XVII. században épült Rákóczi-vár mai romjaihoz vezető lépcsősor rendben elkészült, átadták a közönségnek. Ehhez

Szenttamássy Katalin

társult a Kárpát-Európa Utazási Iroda, akik a vasúti őrházhoz megszervezték a vonatutazást. Magyar mozdony 1944 augusztusa óta Erdély földjére nem gördült, csak tehervonat (Nagyváradig).

Magyar mozdony, magyar vasúti kocsi Gyimesbükkig vitte az utasokat. (A film minderről beszámolt, az utazás élményeit is megosztotta a nézőkkel.)

Már az utazás megszervezése sok izgalmat, utánajárást igényelt. Még a magyar-román határon is sokan féltek, hogy nem engedik át a vonatot.

A Duna tévé adott hírt arról, hogy külvonatot indítanak a gyimesbükki őrházhoz és a csiksomlyói búcsúra. Két kocsival többet kapcsoltak a vonatra, de kétszer olyan hosszú szerelvény is megtelt volna, ha a mozdony bírja.

Az élménybeszámoló az utazás részleteivel is foglalkozott. A Pulman-kocsik elé méltóságosan, kürtölve begördült, beúszott a Keleti pályaudvar csarnokába a magyar vasúttörténet kultikus mozdonya, egy 017-es NOHAB típusú svéd diesel-mozdony. Vörös csillag helyett koronás címer díszítette az elejét és a végén is. Taps és a boldogságtól könny-

A felújított gyimesbükki vasúti őrház

be lábadt szemek, és óriási sajtóérdeklődés – Duna tévé, Hír televízió, ml tv, az írott sajtó képviselői és a fotósok hada – fogadta. A szerelvényen utazott többek között *Pálffy István* is a magyar televíziótól.

A vasút szerelmesei Magyarországon végig kint álltak és fotózták a mozdonyt és az egész szerelvényt. A határon mindenkinben torok szorító érzés, szorongás volt, mert elmondták az utazás szervezői, rettenetesen sok akadályt gördítettek a román hatóságok. Kívánalmaik teljesítése nem várt kiadásokat okozott, például annak a román bizottságnak az ittléte, akinek a magyar mozdony minden csapszegét meg kellett vizsgálnia...

De a határon tovább engedték a szerelvényt, és onnan az út diadalmenetnek tűnt. Nagyváradon zászlót lobogtatva, transzparenszel várták a magyarok a vonatot, együtt intgetett és tapsolt a vonaton és az állomáson mindenki. Román rendőr, mint égen a csillag, minden állomáson és minden vasúti kereszte-

A júliusi klub közönsége

zódásban. Az atrocitástól akartak megvédeni? Székelyföldön? Kolozsváron is sokan voltak kint a pályaudvaron. Gyergyószárhegyen szorult el igazán a torka mindenkinek, az első szinte színmagyar településen. Az állomás peronján a plébános körül Gyergyószárhegy népe várta a vonatot. Ettől kezdve mind az öt megálláskor énekkar, ünnepi beszédek, székely viseletben lányok és fiúk, pogácsa, kürtös kalács (az utolsón, Csíkszentdomonkoson rezesbanda is) fogadta az utasokat. Boldogok voltak az érkezők, boldogabbak az állomásokon várakozók. Csíksomlyói búcsú misére szombaton zuhogó esőben zarándokolt a szerelvény népe is.

Vasárnap kisütött a nap, gyönyörű időben érkezett a vonat Gyimesbükkre. Szabadtéren közös szentmisét mondott *Salamon József* gyimesbükki plébános, a dévai *Böjte Csaba* ferences atya, aki Gyimesbükön, ugyanezen a napon egy új gyermekmentő házat is átadott. Az egybegyűltek felavatták *Pfaff Ferenc*, MÁV egykori főépítészének emléktábláját, aki a gyimesbükki vasútállomást is tervezte. Az ünnepség az őrháznál folytatódott. A helyi önkormányzat, a szervezők és a Budakeszi Kultúra Alapítvány 2008. május 11-én ünnepélyesen felavatta az őrházat és környezetét. Miközben a többezres tömeg fennhangon imádkozta a Miatyánkot, aprókat füttyentve, méltóságteljesen begördült az őrházhoz a Budapestről két nappal korábban indult magyar címeres mozdony. Egyszeri és megismételhetetlen élményben volt része a vonaton utazóknak is.

Bár a szervezők fogadkoztak, jövőre megismétlik az utat, de első út csak egyszer van.

A gyimesbükki vasúti őrház történetét, felújítását és a különvont utazási élményeit osztotta meg a nézőkkel először a Duna televízió filmje, majd a Budakeszi Kultúra Alapítvány dokumentumfilmje is, amelyet DVD-n is megörökítettek.

A vasúti őrházhoz kapcsolódó, a könyvesboltokból eltűnt könyvet jelentette meg ismét a Budakeszi Kultúra Alapítvány 2008. pünkösdjére. *Dr. Specziár Attila* meleg szavakkal hívta fel a figyelmet Sebő Ödön katonatiszt könyvére. A halálraítélt zászlóalj, a Gyimesi szorosban, a Gyimesbükki őrháznál 1944. augusztus 28-a és szeptember 20-a között lezajlott hősi védekezés harcainak, a bekerítésből való bravúros kitörésnek állít emléket. A gyimesbükki helyőrség parancsnoka zászlóaljával tartotta a frontot, majd rábízott katonáit a szovjet erővel állandó harcban állva a Kárpátokban, Észak-Erdélyen, Szlovákián át Németországig, az amerikai hadifogságig vitte.

A júliusi klubest végén *Dr. Issekutz Sarolta* elnök ismertette a nyárvégi és az őszi programokat, amelyek meghívója a füzetekben olvasható. Az elnöknő asszony tolmácsolt egy kérést is: *Hollósy Simon*, a Nagybányai művésztelep megalapítója unokaöccse, *Mály József* (1860–1901) – aki ugyancsak alapító tag – festőművész életét dolgozta fel *Dr. Gulyás Gizella*. A kutatás során kiderült, hogy kevés festménye maradt fenn a közgyűjteményekben, ezért magángyűjtőknél, családtagoknál lévő

Dr. Specziár Attila

képeket szeretné felkutatni és számba venni, hogy a gyűjteményről összefüggő kiadvány jelenhessen meg. Ezért keressük a Mály család tagjait, illetve a rokon családokat, hogy a művészettörténet számára teljes képet lehessen adni e jelentős festőművészről.

Augusztusban a Fővárosi Örmény Önkormányzat volt a klubest házigazdája, az est háziasszonya pedig *dr. Issekutz Sarolta*. A rekkenő hőség ellenére sokan látták *Dukai Ditta* etnológus vetített képes előadását, amelyet az örmény gyümölcskultúráról tartott.

Az örmény gyümölcskultúráról elsőként a gránátalma, majd a sárgabarack és a szőlő, a finom örmény bor jut eszünkbe. A fiatal etnológus tavalyi örményországi útjáról beszélt, összefoglalta tapasztalatait, amit ösztöndíjasként látott, hallott, olvasott, ami terítékre került. Keresett

Dr. Issekutz Sarolta (balra) és Dukai Ditta

és talált közös pontokat a magyar, az erdélyi és az örmény kultúrák között. Emelte az előadás színvonalát a témához kapcsolódó történelmi áttekintés, a borkultúra több ezer évre visszanyúló történetét szemléltető Kr. e. XXII. századból való rituális kehely ábrájának bemutatása, a kódexek gyűjteményéből átvett rajzok, az örmény helyszíneken készített diaképek, köztük templomok díszítéseként kőből kifaragott gyümölcsábrázolások vetítése is.

Folyamatosan bővül a családkutatással foglalkozó kiállítás is, amely nemcsak a családtagok, hanem az egész erdélyi örmény közösség számára is fontos, hogy megmaradjon. Várjuk a további okiratmásokat, fotókat, újságcikket stb.

Dukai Dittának sikerült lefestenie Örményországot, az örmény embereket is. Egyedülálló lányként másfél hónap alatt gyűjtötte az anyagot az Ararat déli lejtőin elterülő falvakban, a török határ közelében is. Eleinte a helybeliek idegenkedtek tőle: „Egy nő mit keres egyedül a faluban?“, vonakodtak a fényképezéstől, de ahogy egyre jobban beszélt az örmény nyelvet, közelebb került a falusi családokhoz, így megismerhette az ősi ételkészítés, főzés, sütés, aszalás, stb., folyamatait is.

A diaképek és az előadás elénk tárta az örményországi népi gondolatvilágot, a népszokásokat és étkezési szokásokat, az örmény kultúrát, a földek megművelésének módját, az Örményországban őshonos gyümölcsfákat, a gyümölcs lavas készítését, az aszalást, a gyümölcsökből készült ősi és mai örmény ételkülönlegességeket, a hagyományos és a mai örmény gyümölcsételek készítésének folyamatait, titkait is.

A számos hozzászólás, kérdés mutatta, hogy az előadás elérte célját, sikerült felkelteni az érdeklődést az örmény gyümölcskultúra iránt. *Dukai Ditta* előadását októberi számunkban olvashatják.

Antonia Arslan: Pacsirtavár

(Regényrészlet 2.)

Óráról órára, napról napra többet és többet kellett elviselniük, a gonosz, természete szerint kíméletlenül felszámolta az emberi különbségeket, a már alig vánszorgó nők, gyermekek és vének egyre éhesebben és ösztövérebben fogadták a mindennapi szörnyűségeket, egyre nagyobb büntetésnek bizonyult az életben maradás, ők mégis ellenszegültek, mert ha maradék erejükből sikerült legyűrniük a halált, azzal újabb erőt merítettek az elkövetkezendő csatákhoz.

A kurd csapatok egyre többször ütöttek rajtuk, a harmadik alkalommal magukkal vitték a szép mosólányokat is, meg a négy szekeret, s amikor Szurpuhi, a nyolcadik napon ökölbe szorított kézzel elátkozta őket, az egyik zaptijé, hogy elhallgattassa, egy hatalmas kövel szétlapította a fejét, majd komótosan rátelepedett.

Ennyi idő alatt azonban már Hripszime is felépült a gyermekágyból, hogy lássa meghalni újszülött gyermekét, akit egy bajonetre nyársalva emeltek az ég felé, mint valami trófeát, a legyőzöttek iránt érzett undor és megvetés borzasztó címerét. De Hripszime lehunyta hamuszürke szemét, és már látta is az ő Vartanjának parányi lelkét, amint tétován megsuhogtatja angyalszárnyait, és imádkozott hozzá, hogy tekintsen le odafentről, ahol nincs éhezés és fájdalom, tekintsen le erre a leprás, vigasztalan földre, és viselje gondját neki.

Imája pedig meghallgatott, mert Hripszime életben maradt, semmi másra nem gondolt végig, csak a férjére, akivel sok évvel azután ismét találkozott, és újabb gyermekeket hozott a világra.

(Az összes mese közül, amikre a kislány emlékszik, egyedül ennek jó a vége, na és persze a Musza Daghénak, amelyet egy szuszra olvasott el tízennégy évesen).

Egyre többet kegyetlenkedtek a zaptijék, naponta megmotozták őket a rejtett pénzek és ékszerek után kutatva – az örmények mesés vagyonát akarták, amiről a mai napig fabuláznak egész Anatóliában, s a pásztorok cifrábnál cifrább történeteket adnak elő. Előbb a kávéjukat vették el, aztán a pénzüket, végül az ékszereket, abban a sorrendben, ahogy megtalálták őket, a hajfonatokban, vagy göncökbe csavarva a szoknyák alatt.

Leöldösték a gyermekeket, az asszonyokat meggyalázták, a hajadonokat és a kislányokat pedig magukkal vitték a messzi háremekbe. Az öregek, ha nem az éhségtől vagy a végelgyengüléstől pusztultak el, akkor beleaszalódott a szívéük ebbe a durvaságba, elemésztték őket a szomorúság. Aztán, amikor már minden elkobozható kincset lefoglaltak, a megmaradt apróságokra vetették magukat, elvették a serpenyőiket, fedőiket, a szerencsétlen, kiapadt tejű kecskéket, Veron teasüteményeit, letépték a sátorponyvákat, de elszedték tőlük még a kalapjaikat is.

Néhanap, mintha kóbor kutyákat hergeltek volna, odavetettek nekik egy-egy karéj kenyeret, vagy, ha forráshoz értek, megengedték, hogy iganak pár korty vizet, de akkor is csak a lovaik után ihattak, négykézlábra ereszkedve, s közben harsány kotkodácsolással vagy gágogással szórakoztatta magát a lovascsapat, amikor pedig az unaloműzéshez már ez sem volt elég, némelyiküket tarkón szúrták,

hadd lássák, még mindig vörösre festi-e a vér a vizet.

Az örmény asszonyok országról országra vonszolták magukat, félmeztelelenül, koszosan, betegen, éhesen, a sivatágit verőfénytől félig-meddig megvakulva, csatakos hajfonatukat a szutyok tartotta össze, ruhájuk, már ami megmaradt belőle, cafatokban lógott rajtuk, s a fejükön kalap helyett a cafatokból leszakadó rongyokat viseltek. Minden város, amin áthaladtak, kirekesztette őket, mintha leprások lettek volna vagy pestisesek, s ha a kimerültségtől a földre rogytak, hosszú percekig feküdtek elterülve, mert nem tudták eldönteni, hogy lesz-e erejük felállni újra, vagy talán az elveszettnek hitt életösztönüktől hajtva a földből merítették új erőt. És ha mégis felálltak, a rettenet bővületében folytatták ezt a vég nélküli, reménytelen küzdelmet, amelynek sem célja, sem miértje nem volt, ha csak az állati szükség nem számít célnak, hogy este, mint a szukák, végre a kölykeik mellett aludhassanak el.

A kényszermentelés során Susanig az életben maradás esélyeit latolgatja megszállottan, gondolatai azonban egy helyben topognak, vagy körbejárva az eleve kizárható esélyeket, nem vezetnek sehova. Érdes, feldagadt keze önkéntelenül is a zsebébe csúszik folyton, és az ujjai önálló életre kelve eszelősen tapogtatják a drágaköveket. Ugyanoda lyukad ki mindig, és da capo, végeérhetetlenül. Minden este újra és újrászámolja tébolyodottan a hozzátartozóit, a legfontosabb, hogy a kislányokat közrevegye Azniv, Veron és Arakszi, no meg ügyelnie kell Nevartra is, aki néma döbbenettel, szemrehányó arckifejezéssel csoszog a sorban, őket okolva ezért a sorsában bekövetkezett hihetetlen fordulatért, ami elragadta tőle, a bölcs és gondos feleség-

től, kilenc gyermek szülőanyjától a tisztességes, nyugalmas halálhoz és a pompázatos temetéshez való jogát.

Erről a pompázatos temetésről beszél magában folyton, leírja minden apró részletét, micsoda iszonytató irónia, tekintete pedig egyre zavarosabbá válik, és egy idő után már senkit nem ismer meg maga körül. Valami szilaj, sötét erő szállja meg nemcsak az elméjét, de a testét is, az tolja, taszítja előre az úton, az himbálja a még mindig hájtól remegő végtagjait, mert enni, mióta elindultak, alig evett. Egyedül Veront túri meg a közelében, aki, ha eljön az este, nedves zsebkendővel megtörli az ajkát, és egy kicsit foglalkozik vele.

Kibontott fehér haja, amit korábban nagy gonddal minden nap kifésült, most kócosan terül el a hátán, s ha belekap a szél, a porral és a zörgő levelekkel együtt félelmetes bogárrajok szállnak ki belőle. Összepréselt állkapoccsal, fogcsikorgatva elharapott szitkokat sziszeg, s megvastagodott nyála felhabzik a szája szögletében. Nevart, az oktondi, néha epéskedő, de zömében életvidám Nevart, aki a világ legfinomabb lekvárját és teasüteményeit csinálta, most, mint egy Erinnüsz vagy hajlott hátú, bomlott fúria, feltartóztathatatlanul halad előre, félig hunyt, ijesztő szeme a láthatár végtelenébe réved, s vonszolja magával nemcsak az út rátapadó porát, de az örmény asszonyorsot is, amelyről már egyikőjük sem vesz tudomást, annyira lealacsonyította őket a rettegés.

Még a zaptijék sem mernek hozzáérni, balszerencsét hoz, suttogják babonásan.

Egy sejtelmes, mindent felkavaró fuvallat hívó szavára tűnik el váratlanul az egyik júniusi éjszakán, a fennsíkon átcikázó vakító fény csábítására, azon az

éjen ennek tövében vacogtak összebújva, és elindul a tűzhely felé, elindul, hogy visszataláljon az otthon melegéhez.

Egyedül Henriette látta őt útra kelni, egyedül ő látta a fényt is mindnyájuk közül, Henriette azonban nem beszél. Viszsa se néz Nevart, elszántan vonszolja magát, s megkérgesedett szívéből minden lépésére letöredezik egy-egy vardarab, a talpa felvérzik a vastag koszréteg alatt, de őt ez már aligha érdekli, megy előre, a maga után hagyott vérvnyomok pedig, ha fel is fedeznék őket, másokat végképp nem érdekelnek.

Minden egyes lépésére megnyílik a szíve, mígnem kitáruul egészen, és ebben a tágasságban megadatik neki, egyedül csak neki, a kishitű Nevartnak a várva várt találkozás, hogy őáltala és őbenne egy egész nép áldozzon Isten előtt, s ettől Isten annyira meghatódik, hogy elsírja magát, záporozó könnyei pedig nemcsak őt váltják meg, de vele együtt tisztulnak az unokák, a leányai és az irigykedve csodált Susanig is. Sose fogja viszontlátni a fiait, Rupent és Zarehet, nem fogja megismerni a szépséges menyecskéket, sem a távoli országokat, Jervantot pedig, Iszkuhi fiát, aki azért hagyta el őket, hogy ne kelljen egy új anyát megszoknia, nem fogja újra magához ölelni.

De minden úgy van jól, ahogy van, Isten megbocsátott, és Nevart továbbhalad a fény felé. Nemsokára Hamparcummal lesz megint, és jó lesz már a második hely is a sorban, mert pontosan tudja és kénytelen beletörödni, hogy Hamparcum igaz asszonya a ragyogó szépségű Iszkuhi.

– Te összeméred magad egy tizenkilenc évessel? – kérdezi végül önmagától. – Öreg vagy már, szutykos, és annyira, de annyira fáradt – aztán összecsaplik, mint akibe a villám csapott bele, és az ósvényre zuhan.

Egy ökörhajcsár talál rá a következő hajnalon. Irgalmas emberhez illően gyorsan elhessegeti a kövér és oszladozó test láttán érzett undorát, és mikor meggyőződik róla, hogy senki nem látja, a közeli csermely mellé temeti. Még egy imát is mormol érte, mert mégiscsak szent az Isten, és az is marad mindörökké.

Nevarthoz hasonlóan apránként minden öreg eltűnedezik a sorból, egész egyszerűen lemaradnak, amikor megállnak pihenni egy kicsit. Senki nem keresi őket, senki nem noszogatja, hogy folytassák. Van, hogy már ott a sorban leszúrják őket, ha egy-egy zaptijét megszáll a könnyörület, de többnyire ők maguk adják fel, tudván, hogy senki nem fog visszafordulni értük. Végighasálnak a földön, hozzáfáradnak mozdulatlanul, mintha ez volna számukra az egyetlen örökkévaló, s mintha ezt akarnák strázsálni, mögöttük pedig kivont karddal, láthatatlanul, egy angyal áll. De amint leszáll az éjszaka, a környező falvak nyomorult viskóiból egyszeriben kimerészkednek a férfiak és asszonyok, előjönnek mindazok, akik látják a haragvó angyalokat, akik félik a dühödt haragjukat, odalopóznak az utakon fekvő rongykupacokhoz, és lábukkal kelet felé, hogy meghallják majd a testnek feltámadását hirdető hasonákat, az utolsó ítélet sejtelmes *anasztasisz ton nekronját*, titokban eltemetik őket. Ha már az élőket nem segíthetik, sem vízzel, sem pedig az eleveneknek kijáró mindennapi kenyérrel, segítik hát a holtakat, hogy megváltást hozzanak mindnyájukra, s a tehetetlenség bűne alól egyszer s mindenkorra feloldozzák. Aztán ugyanolyan észrevétlenül, ahogy jöttek, visszatérnek a mindennapjaikhoz.

Fordította: Király Kinga Júlia

Bálintné Kovács Júlia – Moldován Lajos

Adatok a magyarulósi örménymagyarokról

(25. rész)

4.2 *Moldován Ilona* a Jánosé

Elemi iskoláit Magyarlápóson végzi, utána Szatmáron a Zárdában tanul még négy évig, majd otthon marad, szüleinek segítségével az üzletben. 1944 végén férjhez megy Cséki Tibor dési adóhivatali tisztviselőhöz, és Désre költözik. A házasság rövid ideig tart, a férj „kiszállásra” utazik, ahonnan nem tér vissza.

A házasságból egy gyermek született, János, aki villanszerelői képesítést szerzett. Szívbetegsége sajnos korán elvitte, 1987-ben hunyt el.

4.3 *Moldován Lajos* a Jánosé, vagyis jómagam.

1927. január 27-én születtem Erzsébetbányán. Szüleim, sőt, nagyszüleim is kereskedők voltak. Az elemi 4 osztályát Magyarlápóson végeztem a Róm. Kat. Elemi iskolában, a középiskolát Kolozsváron, a Piarista Gimnáziumban, ez családi hagyomány volt a láposi Moldovánoknál. Következett 2 év katonaság. Leszerelésem után Szatmárra kerültem, itt élt a bágyám, aki állást szerzett a megyei „Állattenyésztő” vállalatnál, itt kaptam munkát, mint építész, és közben elvégeztem egy két éves mezőgazdasági építészeti technikumot.

1953-ban megnősültem, feleségem Gyüre Sára volt, akivel 50 évig éltünk boldog házasságot. 1961-ben munkahelyet cseréltem, a Mondiala készruhagyárban kaptam technikus állást, majd a karbantartási osztály vezetője lettem nyugdíjazásomig, 1987-ig. Egyetlen fiunk van, Lajos, aki 1991 óta Németországban él feleségével és az én egyetlen unokámmal, Eszterrel,

aki egy bécsi egyetem dramaturgiai szakán tanul. A világ legaranyosabb unokája!

Négy testvér közül már csak én vagyok az élők sorában.

4.4. *Moldován László* a Jánosé

Szatmáron végzi a kereskedelmi középiskolát, innen a Segesvári Nemzeti Bankba kap kihelyezést, és ott is dolgozik 1991-ig, amikor is családjával – feleségével, valamint Éva és Klára lányával –, Németországba telepszik át. 2001-ben hirtelen elhunyt.

5. *Moldován Anna* gyermektelenül halt el.

Extras C.F. *Júlia - Lajos*

Casa C.F. 1950 Comuna: *Tur. Lupus* 14

A. FOAIA DE AVERE

Nr.	Nr. terenului	Descrierea terenului	Suprafata			Obs.
			Supraf. totala	Supraf. utila	Supraf. libera	
1.	42/4	Casa, curte	= 505	= 100		1950
2.	421/2	Gratiu	= 185	= 370		

B. FOAIA DE PROPRIETATE

4. MOLDOVAN Lajos in 1/2 parte - drept proprietate sub nr. 1950/1950 C.F.

7. MOLDOVAN Lajos in 1/2 parte

8. MOLDOVAN Lajos in 1/2 parte

9. MOLDOVAN Lajos in 1/2 parte

10. MOLDOVAN Lajos in 1/2 parte - drept mostreala sub nr. 1/2/1950/

10. *Valuta 10000 lei*

10. *Valuta 10000 lei*

10. *Valuta 10000 lei*

REPUBLICA SOCIALISTA ROMANIA

NOTARIATUL DE STAT JUDECIAN MARAMURES

Inchiriere nr. 1/1997 din 27-01-1997

Prezenta copie in extras fiind conformat cu originalul, se certifica „Prezenta copie cu continutul essential echivalent pe care imobiliarul ar fi trecut la patrimoniul clientului”.

Seu anulat timbru de valoare de 2.000.000 lei.

Conducator de carte funciara,

[Signature]

6. *Moldován Péter* nem érte meg a felnőtt kort.

Ezzel befejeződik *Moldován Lajos* saját családjáról szóló írása, de engedtségük meg nekem, hogy a következőkben újra a *Voith* családról is szóljak, annál is inkább, mert mindaz, amit *Moldován Lajostól* az alábbiakban megtudunk, kapcsolódik ahhoz az íráshoz, ami az *Osztián* család egy ágáról szól, és ami újabb bizonyítéka annak, hogy az örmény gyökérűek keresték egymás társaságát, és sokáig egymás között házasodtak – komáskodtak.

„A *Voith* és a *Moldován* család közötti rokoni kapcsolatot mindkét család fennhangoztatta, és ez valószínű, hogy a régi, korábbi kapcsolatokból eredhet, mert az én nagyapám *M.Láposra* kerülése után semmiféle rokonság nem alakult ki a két család között, még csak sógorság-komasság sem” – írja egyik levelében *Moldován Lajos*, majd így folytatja.

„Az én tudomásom szerint *id. Voith József* és felesége *Osztián Berta* már, mint házaspár érkezett *M.Láposra*, ahol házat építettek a mai főtér közepén, méreteire nézve igen tágasat: hét lakószoba, gyógyszerári helyiség, egy fürdőszoba, egy konyha, pince, stb., a mellékelt adásvételi szerződés szerint. A *Voith* házaspárnak három fiú gyermeke születik.

1. *Voith György* 1925-ben, gépészmérnöki diploma birtokában a *Ganz* gépgyárban helyezkedik el, de itt csak pár évet tölt, majd megnősül, és felesége révén, komoly beosztású állást kap a *Csepeli* vagon és gépgyárban. Rövidesen egyik gyáregység főmérnöke lesz, ahonnan az út a gyáregység igazgatói székéhez vezet. Évente hazajárt *M.Láposra* szülői látogatásra.

2. *Voith Pál* (*Palci*) először a jogászsággal próbálkozik, de abbahagyja a tanulást, és tehetségét kamatoztatni a képzőművészetekhez pártol. Oltárképeket fest a környék

templomainak, 1937–38-ban megformálja *M.Lápos* első és talán utolsó szabadtéri szobrát. Bronzba öntés után felállították a főtéren, a görög katolikus templom előtt. A szobor egy kitaró szármú sast ábrázol. 1940-ben *Budapestre* költözik, a háborút túléli, de utána vándorútra kelt, valahová Európában.

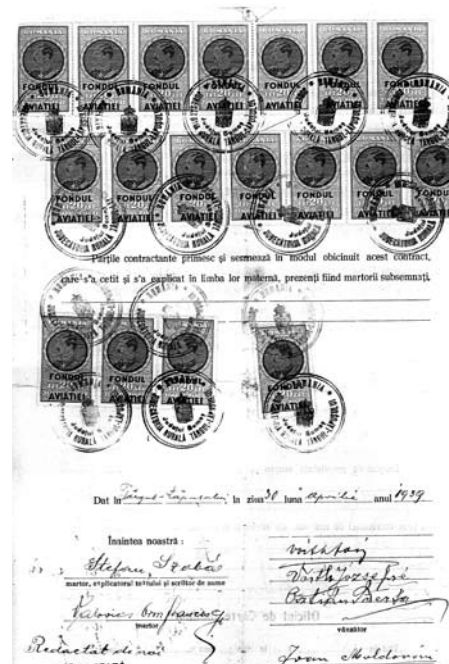
3. *ifj. Voith József* (*Zsizsa*) gyógyszerész diplomával a zsebében megnősül, egy brassói évfolyamtársát veszi feleségül, kinek szülei szintén gyógyszerészek, és *Brassóba* költözik. *József* nevű fiuk születik, *III. Voith József*, aki folytatja elődei mesterségét, remélhetőleg a visszkapott gyógyszerárban.

És most néhány szó a magyarláposi *Voith* házzal kapcsolatban.

1939-ben az idős házaspár úgy határoz, hogy mert fiaik más vidéken keresik boldogulásukat, ők korukra való tekintettel

értékesítik a házat, és *Brassóba* költöznek *Zsizsához*. A házat 400 000 lejre értékelik, és felajánlják apámnak. Az üzlet létrejön, és megegyeznek végül is 359 000 leiben a szerződés szerint, ami 1939. május 22-én kötötték meg. A költözéssel nem sietnek, apám nem sietteti, hiszen számára ez csak befektetés volt. 1940. augusztus 30-án megszületik a *Bécsi* döntés, és a két öreget választás elé állítja: mennek *Romániába*, vagy maradnak? Maradtak. Felvettek egy *Nagy József* nevű gyógyszerészt segítségnek, és a *Voith* patika tovább működött. A lakásra bérleti szerződést kötöttek, szobánként 10 pengő értékben! (Ennyi pénzt egy jó katolikus vasárnapi perselypénzre szán.) Eltelt 4 „magyar év” és következett 1945. Az új rendszer képviselői szemet vetettek az épületre, párt székházat kívántak belőle csinálni. Hogy a két öregnek ne essék bántódása, amikor már menthe-

tetlenül látszott a kiköltöztetés, *Mascan Gheorghe*, a *Tulics Irénke* férje jött egy javaslattal apámnak: tessék *Józsi* bácsiékkal egy öröklakhatási szerződést kötni, én telekényvezem, és a két öreget már nem tehetik ki a lakásból! És megkötötték a szerződés.

Hát így segít egyik örmény a másikon!

1948 őszen csak elmentek az öregek *Brassóba* meghalni.

Amikor 1992-ben eladtuk a *Voith* féle házat, és átíratásra elmentünk a közjegyzőhöz, az felhívta a figyelmünket, hogy az átírást nem tudja elvégezni, csak akkor, ha a telekkönyvi lapban szereplő „öröklakhatási” szerződést bírói úton megszüntetjük, vagy megszerezjük a két haszonélvező halotti bizonyítványát.

Más megoldás nincs, mint elutazni *Brassóba*! Menet közben úgy döntöttem, hogy ott nem a városházára megyek, hanem inkább a *Róm. Kat. parókiát* keresem fel.

Brassói állomás, telefonpalota, a parókiák címe a telefonkönyvből. Három van belőlük *Brassóban*. *Taxi. 1. parókia*: *Eredmény* – háromórás lapozgatás után – nulla. *A 2. parókián* ugyanaz ismétlődik. *3. parókia*: *A plébános* úrnak elmondom jövetelem célját, és azt, hogy a másik két parókián már voltam. „Kiráól is van szó?” Mondom a neveket: *Voith József* és *Osztián Berta*, és megkérdem: a plébános úr *Kapnikbányán* született? „Igen!” – volt a válasz. És a *kolozsvári Piarista Gimnáziumban* végzett, és az internátusban lakott? „Igen.” – mondta. – „Ön honnan tudja? Kicsoda Ön?” Mondom a nevem: *Moldován Lajos* vagyok. „Nem emlékszem a névre...” És ha azt mondom, hogy *Tapír...*” Hát *Tev* vagy az! *Nem ismertelek meg.*”

Miután „kiörültük” magunkat, azt mondja a plébános úr:

Folytatás a 13. oldalon

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület őszi kulturális programajánlata

Szeretettel várunk minden kedves érdeklődőt az alábbi programokra:

2008. szeptember 18-án 17 óra **Fővárosi Örmény Klub**
(Magyarok Háza, Budapest V. ker., Semmelweis u. 1-3., I. emeleti Bartók terem)
Műsor: *Kedves nők, napok, virágok* (Kiadó: Zakariás Enikő, Budapest 2008)

Zakariás Enikő könyv- és virágbemutatója
Közreműködik: *Puskás Eszter* énekművész
Könyvvásár

Rendezi: Józsefvárosi Örmény Kisebbségi Önkormányzat
Támogató: Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület
és a Fővárosi Örmény Önkormányzat

Szeptember 19-én 17 órától **Második Vidám Örmény Est a Tabánban**

Irodalmi, zenei és gasztronómiai csemege
Közreműködnek: *Várady Mária* és *Flórián Antal* színművész,
Juhász Endre a Makám együttes tagja (duduk, oboa, furulya, bombárd)
Bevezetőt mond:

Sediánszky János a Budavári Önkormányzat alpolgármestere
Helyszín: Tabáni Terasz Étterem Kávéház Borpince (Budapest I., Apród u. 10.)

Szeptember 21-én 16 óra 30 perctől **Fogolykiváltó Boldogasszony búcsú**
az Örmény Katolikus Templomban (1114 Budapest XI., Orly u. 6.).

A magyar nyelvű örmény katolikus szentmisét
Fülöp Ákos adminisztrátor celebrálja

Agape (szeretetvendégség)
Szeretettel várja a híveket

Ákos atya és a Gondnokság

Szeptember 23-án, kedden 17 órakor **Ecsmiadzin kincsei** c. *fotókiállítás* nyílik a
Marczibányi téri Művelődési Központ M Galériájában. (Budapest II., Marczibányi
tér 5.) Kulturális műsor és örmény gasztronómiai bemutató színesíti az estet.

A kiállítást megnyitja *dr. Issekutz Sarolta* elnök

A kiállítás október 5. napjáig tekinthető meg a Művelődési Központ
nyitva tartása szerint

A kiállítást rendezi: Budapest Főváros II. kerületi Örmény Kisebbségi Önkormányzat

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület őszi kulturális programajánlata

Szeptember 30-án 18 órakor **Erdélyi örmények** c. *festménykiállítás, könyv- és lemezbemutató*

A XII. ker. Örmény Kisebbségi Önkormányzat a XII. Művelődési Központ Kupolater-
mében (Budapest XII., Csörsz u. 18.) három erdélyi örmény gyökerű
kortárs művészt mutat be.

Ispánki Dávid önkormányzati képviselő, festőművész kiállításának
ünnepélyes megnyitását zenés-irodalmi esttel, könyvbemutatóval köti össze.

A nemrég megjelent „Örmények” c. antológiából
Várady Mária színművésznő ad elő részleteket,

Szilvay Ingrid zongoraművésznő

pedig saját CD-jéről játszik válogatott műveket.

A kiállítás fővédnöke: *Lovas Pál* alpolgármester

A kiállítás október 3-ig tekinthető meg

Október 2-án, csütörtökön 17 órakor **Aradi Vértanúk emlékünnepség**
a Főpolgármesteri Hivatal Dísztermében (Bp. V. Városház u. 9-11. I. emelet).

Az estet megnyitja: *dr. Issekutz Sarolta* elnök
Emlékbeszédet tart: *Dr. Bona Gábor* hadtörténész

Műsor: *Devich Trió* ünnepi hangversenye

Közreműködik: *Sudár Annamária* színművésznő

Koszorúzás Kiss Ernő és Lázár Vilmos kopjafájánál (a helyszínen)

Kiállítás az Aradi 13 emlékére

Rendezi: Fővárosi Örmény Önkormányzat
és az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület

Folytatás a II. oldalról

„Nna, visszaadom a kölcsönt, gyere velem!” Kimegyünk a parókiáról, átme-
gyünk a szomszéd házba, becsenget. Kijön
egy 55–60 év körüli férfi, és barátságosan
köszönti a plébánost, ő meg bemutat min-
ket egymásnak: Moldován úr Szatmárról,
III. Voith József Brassóból.

Így találkoztam a Voith unokával, aki má-
solatokat készített a nagyszülők halotti bi-
zonyítványáról, akik Brassóban hunytak
el, az ötvenes években.

A kérdés az: hogy lehet Láposon sírhelyük
és fakesztjük? (Így jelent meg a Füzetek
2007. februári számában, a 24. oldalon.)

(A szerkesztő megjegyzése: a brassói plé-
bános úr, Szirmay Béla rendszeresen kap-
ja a füzeteket, reméljük, örömet szerzünk
neki is e régi találkozás felelevenítésével.)
A kapcsolattartás rovatunkban rövidesen
részleteket közlünk kedves leveleiből.

Tisztelettel

Bálintné Kovács Júlia

Folytatjuk

Erzsébetváros 2008. augusztus 15.

Az örmény katolikus nagytemplom Nagyboldogasszony napi búcsúja minden évben nagy esemény a város és környéke számára. A templom oldalkápolnájában emlékkiállítás várta az érdeklődőket, sajnos csak román nyelven. A tablók a város örmény alapításáról, az itt élő örmény gyökerű családokról, a templomról és egyéb műtárgyról tájékoztatták a látogatót. Néhány szép, régi örmény katolikus miseruha, valamint vitrinben néhány műtárgy is látható volt. Zsúfolásig megtelt idén is a hatalmas templom. Budapestről, Bukarestből, az erdélyi örmény településekről sok zarándok érkezett. A búcsú szentmisén 11 pap működött közre. Eljött e pa-

Dr. Jakubinyi György érsek, az erdélyi örmény katolikusok apostoli kormányzója

Zsúfolásig az erzsébetvárosi örmény katolikus nagytemplom

Örmény katolikus mise a nagytemplomban

rányi örmény katolikus közösséghez *Dr. Jakubinyi György* érsek, az erdélyi örmény katolikusok apostoli kormányzója is. Az ünnepi szentmisét *Szakács Endre* örmény katolikus vikárius celebrálta, mint mindig, most is magyar nyelven. A szamosújvári örmény katolikus egyházi kórus örmény és magyar szent énekeket énekelt a tőlük megszokott magas színvonalon. A város főterét megkerülő körmenetben elől a fehér ruhás kislányok után ugyancsak fehér ruhában 4 lány vitte a fehérbe öltöztetett Mária szobrot, utánuk a kórus, a papság és az éneklő zarándokok. A szentmisét követő virágszentelés

erkezett, melyből a teljes tetőszerkezet és tetőcserep kicserélésre került, és elkészült a teljes ereszcatornázás is. További pályázati pénzek várhatóak, melyekkel sikerül megmenteni e csodálatos műemlékünket.

I.S.

Körmenet, Mária vivők az erzsébetvárosi Nagyboldogasszony búcsún

Örmény kultúra hete 2008

Ajtony Gábor & Ajtony Zsuzsa

Gyökerek és hajtások: csíki örmény családok múltja és jelene

(3., befejező rész)

A Száva család

Egy másik népes család a **Száva család**, amely ugyancsak Csíkszépvízről származik. Dr. Száva Tibor a „Csíkszépvízi Száva család” c. munkájában foglalkozik a család történetével. Ebben részletesen leírja az örmény családok letelepedését (1672) és a későbbiekben az innen való kirajzást. Szerinte a család őse Sahag (Isáák) Mádzunencz volt (1685–1771). A szépvízi ág alapítója az öt Isáák testvér volt. Ezt a nevet 1760-ban Száva névre változtatták, hogy megkönnyítsék az ingatlan-vásárlás jogi feltételeit. A betelepülést követő negyedik generáció kezdett kirajzani a környékre és távolabbi vidékekre, manapság a világ sok országában élnek Száva-le származottak. A Csíkszeredába települők közül megemlítendőek a következők:

Száva Lukács (1836–1917). Csíkszépvízen született, nejevel a csíktaplocái ág alapítója volt. Építészként nevéhez fűződik az első csíkszeredai kórház építése, családi háza ma is áll többszöri tulajdonosváltás után. Első felesége Fejér Teréz, gyermekük Mária és édesanyja a csíkszeredai templomkertben vannak eltemetve. Második felesége Mánya Veronika volt. Ebből a házasságból 9 gyermekük született, de csak 3 élte meg a felnőttkort: Borbála (Blanka), József és Lukács. Blanka leánya Julianna (Judit) volt, aki Dr. Hirsch Hugó sebész-főorvos felesége lett. Mindketten a 20. sz.-i szeredai társadal-

mi és kulturális életben jelentős szerepet töltek be.

Száva Katalin (1870–1941), Csíkmadarason született, férjhez ment Dr. Fejér Sándor szolgabíróhoz. 4 gyermekük született: Erzsébet, Mária, Gabriella és Béla. Mária és Gabriella Magyarországra mentek férjhez, Erzsébet és Béla itthon maradtak a múlt század 70-es éveikig, akkor az osztályharc kegyetlenségei és megromlott egészségi állapotuk miatt kitelepettek unokaöccsük, Krall Györgyhöz Debrecenbe. Ott is vannak eltemetve.

Száva Antal törvénytudó bíró (1870–1965). Madarason született, de élete nagy részét Csíkszeredában élte le. Felesége Fejér Ilona. Gyermekük Antal és János. Előbbi, Antal jogász, később kényszerből könyvelő lett, 3 fia volt: Antal, István és János. A másik fiú János-Zoltán a neves marosvásárhelyi orvosprofesszor volt, aki gyermek- és ifjúkorát élte a városban, majd az orvosi egyetem elvégzése után különböző erdélyi városokban, majd végül haláláig Marosvásárhelyen élt és nagyszerű szakmai eredményeket ért el.

Dr. Száva István ügyvéd (1886–1919). Szépvízen született, de a jogi kar elvégzése után Csíkszeredába telepszik le. 1912-ben nősül, a kézdivásárhelyi Szentpétery Klárát veszi feleségül. Klára (Cuncika) gyermekük született, aki édesapját nem is ismerhette meg, mert Száva István 1914 elején kikertül az orosz frontra, fogságba

Örmény kultúra hete 2008

esik és Krasznójarszkban a csehek hazafias szervezkedése ürügyén kivégezték (ld. Markovics Rodion: Szibériai garnizon)

Száva Dezső (1907–1975). Száva Lukács és Balázs Teréz fia. Kereskedői tevékenységet folytatott a háború előtt, a változás után ugyancsak a kereskedelem felügyelőként dolgozott a városban, ahol családot alapított. Leánya Zsófia a Szentháromság Alapítvány alapító tagja.

Dr. Száva Edit orvos (sz. 1953). Száva Antal tanár és Bartók Sarolta gyermeke. Az egyetem elvégzése után férjével Csíkszeredában telepedett le, gyermekorvosként dolgozik, férje Dr. Bustya Attila. Gyermekük: Noémi, Katalin és Attila.

Száva András (1906–1977). Erzsébetvárosban született, jogtudományi egyetemet végzett. Több erdélyi városban működött, végül városunkban telepedett le családjával. Felesége Fazakas Éva, gyermekei István és Péter-Gábor. Utóbbi Németországba távozott, ott evangélikus lelkészként dolgozik.

A Szentpétery család

Szongott Kristóf szerint a család először Lázár néven szerepel. Az utódok szerint (Szentpétery Tibor) 4 ága volt a családnak, melynek ősei Moldvából jöttek, először Besztercén, majd innen Ebesfalván – Erzsébetvárosra – telepedtek le. A négy ág a következő: a nemesi ág (Szentpétery István), Szacharadz, Flukusz, Bor. Csíkszeredában két helyről, Erzsébetvárosról és Kézdivásárhelyről (Kanta) telepedtek le. Az erzsébetvárosi ágról Szentpétery Viktort (1917–1996) említjük meg. 1952-ben települt be Szépvízről, majd véglegesen 1960-ban költözött a városba. Első házasságából (Sz. Máriával) két gyerme-

ke született: László és Viktor. Második házasságából (neje Margit) ugyancsak két fiú származik: István és András. Előbbi a városban él családjával. András pedig Magyarországra költözött.

A kézdivásárhelyi ág képviselője Dr. Szentpétery Bálint és családja volt, felesége Zakariás Katalin. Gyermekük Klára, Erzsébet, László és Bálint. Klára első férje Dr. Száva István, Erzsébet pedig férjezett Tódor Jánosné. László és Bálint nőtlenné váltak.

A Szekula család

Ugyancsak Gyergyószentmiklósról telepedtek át az 1968-as megyésítéskor, de az 1800-as években Szépvízen is éltek. A család őse Kukula Gábor volt. A fia Szekula Zakariás, akinek 7 gyermeke közül Márton és Márta (Szakács Lászlóné) éltek, ill. élnek ma is.

A Zakariás család

A család eredeti neve körül megoszlanak a vélemények. Van, aki a Zachnovszki-Zachno-névből eredeztet, mások a Chontikhar nevet említik. A Chontikharból lettek a Császárok, míg a Zachno Zakariástól származók felvették az ősrésztnevet, a „Zakariást”. Így két ágon folytatódott a családok története. A most Csíkszeredában élő utódok szerint az ősek a kézdivásárhelyi Kantából telepedtek Szépvízre. Innen a családok kirajzóttak Gyergyószentmiklósról és Csíkszeredába. Jeles képviselők ügyvédek, mérnökök és bank szakemberek lettek. Megemlítendő a múlt századból Zakariás Jenő és Zakariás Manó ügyvédek, Zakariás Gyula erdőmérnök. Jelenleg Zakariás László geológus, Zakariás Miklós technikus, Zakariás István mérnök-vállalkozó élnek itt.

Örmény kultúra hete 2008

Egy másik ág a Szépvízen élő Zakariás Péter bácsi utódai: Zakariás Péter és Zakariás Magdolna, a fent említett Zakariás László felesége, 2, ill. 3 lányuk van.

A harmadik ág a néhai Zakariás Andor gyermekei és unokái, Miklós, Antónia. 2 testvérük a 80-as, 90-es években halt meg. A negyedik Zakariás Lajos családja. Édesapja Zakariás György Gyimesbükben volt kereskedő, 4 gyermek közül Lajos költözött a városba 1970-ben. Neki két gyermeke volt, Tünde és Zsolt. Ez utóbbi él itt, felesége Mincsor Katalin, gyermekeik Anna és Dorottya.

A Zárug család

Tarisznyás Márton szerint az örmény „dzárug”-ból (öreg) alakult a név. Az ősök Gyergyószentmiklóson éltek, innen razizottak ki. A család Csíkszeredába származott tagja Zárug Aladár kereskedő volt, aki a múlt század 70-es éveiben telepedett le a már itt élő lányánál, Lenkénél (Szabó Béláné), nyugdíjasként 20 évig élt családjával városunkban. Lenkének 2 lánya van, Lenke és Emőke, szintén itt élnek családjaikkal.

Zárug Miklós mérnök szintén az iparfejlesztés alkalmával jött a városba, itt alapított családot (Felesége Dajbukát Dávid unokája).

Rövid ideig az 50-es években Zárug István, a híres sportember is itt élt, majd Kolozsvárra távozott.

Végül megemlítjük, hogy városunkban élt, de az idők folyamán kihaltak a következő örmény származású családok: Gajzágó, Merza, Verzár és Waitsuk.

Összefoglalás

Dolgozatunk a teljesség igénye nélkül megpróbálta bemutatni a Csíkszeredában

élt és mai élő örmény származású családokat a rendelkezésre álló adatok alapján. Természetesen ezeknek az adatoknak a további begyűjtése és a még élő családtagok részletesebb közlése felbátorít arra, hogy további kutatásokat végezzünk, melyek újabb adatokhoz vezetnek majd. Ezek az utánunk jövő generációknak támpontul szolgálhatnak.

Itt kell köszönetet mondanunk az előadás lehetőségéért, ugyanakkor hálás köszönettel tartozunk azoknak, akik a családfák kölcsönzésével és szóbeli adatközléssel segítették munkánkat és hozzájárultak ezen előadás megszületéséhez.

Forrásanyag:

– A csíki örmény családok személyes közlései.

– Dr. Hovhannesian Eghia: Hazai örmények a nemzet szolgálatában. 1940.

– Dr. Száva I. Sándor: Szépvízi magyarörmények nyomában. Bécs, 2003.

– Gazdovits Miklós: Az erdélyi örmények története. Kriterion 2006.

– Gudemus János: Örmény eredetű magyar nemesi családok genealógiája, Budapest, 2000.

– Szongott Kristóf: A magyarhoni örmény családok genealógiája. Szamosújvár, 1898.

– Tarisznyás Márton: Gyergyó történeti néprajza. Kriterion 1982.

– Tófalvi Zoltán: Egy kisebbség kisebbségei. Erdély kövei. Erdélyi Könyv Egylet, Stockholm, 1997.

(*Elhangzott az Örmény Kultúra Hete 2008 rendezvénysorozatán április 19-én a „335 éve Magyarhoni” – erdélyi örmény közösségek konferenciáján, a Ferenvárosi Művelődési Központban*)

Marosszéki örmények találkozója Gernyeszegen

Emlébeszéd és koszorúzás a marosvásárhelyi katolikus temetőben Petelei István író síremlékénél

Augusztus 11-én, hétfőn du. 16 órakor találkozott az Erdélyi Örmény Gyökerek barangoló csoportja a marosvásárhelyi örményekkel a katolikus temetőnél. A Petelei rokonság emlékeszede után megkoszorúztuk Petelei István (1852–1910) író sírját. A szép temetőben számos híres erdélyi örmény család kriptája, síremléke található.

Sokan csatlakoztak hozzánk 18 órakor a Bolyaiak szobránál, és együtt mentünk busszal a gernyeszegi Grand Lion szálloda konferencia termébe. Közel 90-en jöttünk össze Dr. Puskás Attila jó szervezésének köszönhetően. Az esten részt vett Kilyén Ilka színművésznő is, aki kis műsorral kedveskedett az egybegyűlteknek. A találkozó célja a közösségi tagok megismerkedése volt, így a résztvevők bemutatkozása, gyökereik ismertetése tette izgalmassá az estet. Több résztvevő távoli rokont is talált a jelenlévők között. A találkozóon résztve-

vők családi kapcsolatainak sokrétűségét jelzi az is, hogy az alábbi örmény családnevek merültek fel a bemutatkozások során: Ávéd, Kroján, Zakariás, Bogdánffy, Gogomán, Lázár, Szarukán, Temesváry, Dániel, Csiky, Török, Petelei, Jeremiás, Szabó, Mélik, Danczkai Pattantyús Ábrahám, Patrubby, Száva, Kovrig, Molnár, Korbuly, Lázár, Eránosz, Megyesi, Szentpétery, Duha, Mánnya, Kopacz, Persián, Lukácsffy, Osztián, Tolokán, Issekutz, Másvilá-

gi, Zachariás, Fejér, Kírkósa, Nyegrutz, Szongott, Esztegár, Flórián, Burján, Ábrahám, Aján, Papp, Kabdebó, Dobribán, Burnáz, Lukács, a teljesség igénye nélkül. Megállapodtunk abban, hogy több személyes találkozót szervezünk a jövőben, hogy a szétszakadt közösségek ismét eggyé válhassanak. Várjuk a közösség tagjainak jelentkezését, gyökerei kutatásának eredményeit, melynek szívesen adunk helyet a füzetek hasábjain is.

A finom vacsorával és a marosvásárhelyiek, valamint a Benkő-Módos-Kovács családok által szállított remek borral fűszerezett találkozónk nagyon jól sikerült. Köszönet érte Dr. Puskás Attilának és szervezőtársainak, Kilyén Ilkának, a fenti családoknak és a Fővárosi Örmény Önkormányzatnak.

Dr. Issekutz Sarolta

Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület elnöke

A Vaskaputól Marosszéken át Erdély kapujáig

*Elindultam szép hazámból
Híres kis Magyarországból...*

Valamikor a legyöngült szervezet erősítésére az orvos levegőváltozást írt elő. Mai állapotunkban igencsak ajánlott, hogy a tiszta levegőt elődeink nyomán, gyökereinknél keressük a lélek nyugalmanak visszaszerzésére. Az Erdélyi Örmény Gyökerek vezetői olyan látvány- és élménytúrát szerveztek számunkra, amely ismét egy évre feltöltődést adott mindnyájunk számára.

Kiszombor körtemplom

Az első élmény még Magyarországon ért bennünket, a Makóhoz közeli Kiszombor Árpád-kori, örmény vonatkozásokat is mutató körtemplománál, ahol a középkori építők kezük munkájával dicsérték az Urat. A határ túlsó oldalán, a Szent István király által alapított püspökség helyén, Csanádon, Gellért püspök csontmaradványait őrző

szarkofág ma már üres, csak picinyke csontszilánkokat tartalmazó ereklyetartó emlékeztet a velencei szerzetesből magyarrá lett vértanúra. Bánáti utunk következő állomása Nagyszentmiklós volt. Világhírű szülöttjére, Bartók Béla szülőháza előtt emlékeztünk. A városban ugyan szép bronz szoborral tisztelték meg a zeneszerzőt, de a szülőháza utcáját visszakeresztelték egy honi muzsikuszikuszikus nevére.

A termékeny bánáti síkságon Temesvárra igyekeztünk. Nem véletlenül tartották a várost a Balkán felől érkezők a Bánát fővárosának, Nyugat kapujának. Története során gazdasági, ipari, közigazgatási és kulturális központ volt a Béga

Motoros dereglyékkel a Kis-Kazán szorosban

A Kazán szoros fölött a hegymászó csapat

csatorna mentén fekvő város. A török hódoltság után megindult a lakosság migrációja, kialakult a magyar, szerb, sváb, román, zsidó együttélés. A város nagy fiai között találjuk Hunyadi Jánost és a legutóbbi időkből Tőkés Lászlót.

A városnézés után hosszú út állt előttünk. A Temes folyó forrásvidéke felé, elérve a hegyeket és a vízválasztót, a dél felé futó Cserna patakkal együtt érkezünk Orsovára. A torkolatnál kitarult a panoráma, előttünk volt a Duna hatalmas víztömege, magas hegyekkel koszorúzva. Dunaorbágyi szállásunk ablakaiból is a széles víztükröt láttuk. Ez a látvány minden nap lenyűgözött, különösen, amikor a következő napokban hol a vízről, hol a parton futó útról gyönyörködtünk benne. Nem lehet eldönteni, melyik élmény volt nagyobb, ladikkal végigmenni a Kis-Kazán medencéjében a felduzzasztott Dunán, ahol megemlékeztünk Széchenyi, Vásárhelyi,

Baross Gábor munkálatairól, akik az első szabályozási tervet megalkották és végrehajtották, hogy a meder szikláinak robbantásával kimélyítsék a vízi utat, megkönnyítendő a hajózást, vagy másnap, amikor a Kis-Kazán folytatását, a Nagy-Kazán medencét a parton autóbusszal közelítettük meg, egészen Szentlászlóváráig, ahol megemlékeztünk a Galambóc várát ostromló Zsigmond királyról és az őt mentő Rozgonyi Cicelléről.

A második szabályozási terv

1960-as években kezdődött, amikor Orsovától keletre, a Vaskapu völgyében épített völgyzáró gáttal mintegy 35 m-el megemelték a vízszintet, így a hajóút veszélytelenné vált. Igaz, így több település – köztük a régi Orsova és Jókai regényéből ismert Ada Kaleh sziget is víz alá került, Kossuth Lajos 1849-es menekülésének és a korona menekítésének nyomaival együtt. A Vaskapui ág végén a hatalmas vízmennyiséget a gátban lévő 68 turbina alakítja át elektromos energiává.

Nagyszében főterén a zarándokok

Mikházán a Ferences kolostor templomában a Tündérváros Alapítvány pártfogoltjai

Az Al-Dunai kirándulások után a 19. század divatos fürdőhelyét látogattuk meg, Herkulesfürdőt, ahol a melegvizes forrásokat már a római légió katonái is felkeresték. A felkapott fürdőhely ma is fontos gyógyüdülő, kár, hogy az egységes építésű és hangulatú helységet modern toronyszállókkal tűzdelték meg, illúzióromboló módon.

A nagyszerű tájélmények után indulunk az érzelmi élményeket nyújtó maroszséki tájak felé. Első megállónk a Hunyadi-család központi birtokánál, Vajdahunyadon volt. A várkapornában Arany János balladáit idézték a helyszellemét. Továbbhaladva megemlékeztünk Hunyadi Jánosnak az erdélyi

Sütő András sírjánál Marosvásárhelyen a református temetőben

Kenyérmezőnél a törökök feletti győzelméről, a piski csata örmény hősről Czetz Jánosról, aki alkalmas időben érkezve csapatával segítette Bem apót a híd védelmében.

Nagyszében felé sorra elhaladtunk a Királyföldre telepített szászok néhány erőtemploma mellett. A szászok fővárosában, Szebenben megnéztük az evangélikus püspöki templom nagyszerű szentélyfreskóján Zsigmond császár képét, aki magyar öltözetben, magyar szereplők közt látható. A Bruckentál Múzeum képtárában sokáig időztünk volna, hiszen olyan kincsei vannak, mint egy-egy Rembradt, Rubens, Van Dyck, Memling kép. Körbejártunk a főtéren, aztán elindultunk Gernyeszeg felé, második szállásunkra.

Ezen a vidéken fogadtak csak igazán meleg szeretettel. Erdélyben nem csak turisták vagyunk, hanem szívbéli barátoknak, testvéreknek tekintenek bennünket a szállodában, az utcákon. Mindenütt simogató szavakkal fogadnak ismeretlenek is, amint meghallják, hogy „odaát-ról” jöttünk. Meglátogattuk Gernyeszeg és Sáromberke szép Teleki kastélyait.

Az igazi élményeket a következő napokban éltük át. Mikházán, a dombok közt megbújó kis faluban két szegedi iskolánév apáca olyan missziós munkát végez, amelyre hazánkban is nem egy helyen szükség lenne. A Kodály-módszerrel, ének-zene tanítással képezik a környék tehetséges gyermekeit és a Tündérváros Alapítvány segítségével küldik tovább felsőbb iskolákba őket. Az 500 éves kolostor templomában – amelynek egykori polihisztor apátja, Károni János korának és vidékének népdalait is gyűjtötte – a gyerekek színvonalas hangversenyt adtak, többszólamú énekekkel, furulya kísérettel.

Tancsi református templom

A másik szívbemakoló élmény Jobbágytelkén ért bennünket. Éppen a Lőrinc-napi fogadalmi búcsú napján érkezünk a vasárnapi misére. A néhány 100 évvel korábbi ígéretüket megtartva, az énekes nagymisé a jégverés elkerülése érdekében ajánlják Szent Lőrincnek. Könny szökött sokunk szemébe, amikor a népviseletes, fehér „harisnyás” 12 ministráns és a papok bevonulása után megkezdődött a mise, a szomszéd falvak papjai koncelebrálásával. A szertartás természetesen a Székely himnusz éneklésével ért véget.

A mise után ugyanezek a legénykék leánycsoporttal kiegészülve fergeteges jobbágytelki táncokat mutattak be, majd

Jobbágytelke, néptánc bemutató

az énekükbe, táncukba bevonták a vendégeket is. Nagyszerű hangulatban ért véget a testvéri találkozó.

Az utolsó napokban szovátai fürdést is beiktattak a szervezők. Majd fölkerestük Marosvásárhelyen a temetőben Bolyai Farkas és János, valamint a fájdalmas emlékeket keltő Sütő András kopjafájás sírját. A Szózat éneklésével és koszorúzással búcsúztunk, majd a vásárhelyi örményekkel találkozási fölkerestük az örmény sírokat is. Megkoszorúztuk Petelei István magyarörmény író sírját, amelyenél a leszármazottak rövid emlékbeszédet tartottak. Este a maroszséki örményekkel szíves beszélgetés zajlott

Petelei István író rokonsága a síremléknél a marosvásárhelyi katolikus temetőben

a gernyeszegi szállodában. Először a „Nefelejcs” cigány táncgyűttes szórakoztatta a vendégeket, majd a műsor komolyabb részében a marosvásárhelyi Killyén Ilka színművésznő népdalaiban és Wass Albert egyik novellájának részletében gyönyörködhattunk. A vendégek és az útitársak (közel 90 fő) kölcsönös bemutatkozása során újabb rokoni kapcsolatokra derült fény. A baráti, rokoni kapcsolatok elmélyítése a találkozó után is folytatódni fog.

Az utolsó nap a Mezőség közepén található Tancs falu 13. századi templomának

A Kiss Stúdió Színház előadásán Kiss Török Ildikó és Varga Vilmos színművészek

festett kazettás mennyezetét és a falu tiszteletes urának áldozatos munkáját ismertük meg. A kazettás mennyezet egyike a legrégebbi erdélyieknek, melyet Ilyés

Az útvonal

Budapest
Kiszombor
Csanád
Nagyszentmiklós
Temesvár
Dunaorbágy
Kis-Kazán medence
Nagy-Kazán medence
– Szentlászló vár
Vaskapu
Herkulesfürdő
Vajdahunyad
Piski
Kenyérmező
Nagyszeben
Sáromberke
Gernyeszeg
Mikháza
Jobbágytelke
Szováta
Marosvásárhely
Szászrégen
Tancs
Nagyvárad
Budapest

János festett az 1670-es években. A tiszteletes a falu csaknem 90 százalékos cigány közösséget nevelgeti, tanítgatja, a magyar kisebbséggel teljes egyetértésben.

Az erdélyi utat hagyományosan Erdély Kapujánál, Nagyváradon fejeztük be, a Kiss Stúdió Színház előadásával. Kiss Török Ildikó és Varga Vilmos művészházaspár - mint mindig - nagyon nívós, ezúttal vidám műsorral ajándékozta meg a csoportunkat: Karinthy, Molnár, Zilahy és Wass Albert műveiből válogatva, régi slágerekkel színesítve.

Sok szép élménnyel gazdagodva tértünk vissza Budapestre.

2008. augusztus 6–12.

Marschall Katalin

Nagyváradon Szent László szobránál a búcsúzó barangoló csapat

Dukai Ditta

Az örmények mindennapi kenyere: a lavas¹

(2. rész)

A mindennapi kenyér szentsége

Az emberiség a legfőbb táplálékául szolgáló kenyeret szentként tisztelte. A kenyér felé irányuló, kultúrák feletti tisztelet alapja a búzamazból fakad, amely élet- és termékenységszimbólum. Erre épült rá a keresztény népeknél szentségjellege, amikor a kenyér Krisztus testének jelképévé vált. A népi gondolatvilág sajátossága, hogy a pogány és a keresztény elemek egymástól olykor elválaszthatatlanul élnek együtt a szokásokban, a néphit különféle megnyilvánulásaiban, vagy akár a folklórkötésekben.

A fáradtságos munkával készített, és a felsőbb hatalmak akarától függő kenyeret megbecsülték, készítésénél és fogyasztásánál is tisztelettel övezték, állandó védelmet kértek rá: a keresztjelével illették. A termés és a kenyér bőségének biztosítására, amire az év során több alkalom is adódott, szigorúan ügyeltek. Az örmény apostoli egyházban szokásos karácsonyi (január 6-án) és húsvéti házáldásnál például az Ecsmiadzin és Sirak környéki falvakban a pap elé kovászt és gabonát tettek, amikor az Evangélium olvasásába kezdett. A kenyér felé irányuló tisztelet és alázat számos szép örmény szokásban maradt fenn, olykor a mai napig. Az idősök étkezés előtt a kenyeret homlokukhoz emelve, alázattal köszönik meg Isten adományát. Ha a kenyér leesik, azonnal felveszik, bocsánatot kérnek tőle, és megcsókolják, mert az örmény néphit szerint az ártó szellemek a földön tanyáznak. Ha az utcán látnak kenyeret a földön, felveszik, és magas helyre te-

szik, nehogy valami kár érje, vagy, hogy a madarak megtalálják.

Számos nép vendégfogadási szokáskörében megtalálható a vendég kenyérrel és sóval való kínálása. Ez a rituálé az örményeknél is él, a szokást szólás is őrzi: „Kenyer és só, a szív nyitott.” A néphit szerint nemcsak vendégszeretük kifejezése volt, hanem egyben az ártó szellemek elleni védekezést is szolgálta. A só tisztító ereje köztudott – a kenyér pedig szent, ennélfogva általa vendégül látni valakit a legnemesebb gesztusnak számít, ugyanakkor a gonosz ellen is hatásos.

A lavas szentségként való tisztelete más kenyérfélékhez képest erősebb és mélyebb gyökerű. A tonír megszenteléséről, amely tulajdonképpen a benne készített kenyerek és ételek védelmére is szolgál, már volt szó. Ha az asztalra fel nem vágott lavast tesznek, akkor abból csak kézzel tépnek, késsel nem szabad megsérteni. Bűnnek számít, ha a lavast visszájával felfelé teszik az asztalra. A kenyér egyetlen morzsáját sem hagyják veszendőbe menni: falun a lavas maradványát megszártították, és a marhákkal, tyúkokkal etették meg, de kutyának, disznónak nem adtak belőle. Ezekkel a tilalmakkal a szentség megsértését igyekeztek elkerülni.

Szintén a kenyér szentség-jellegével hozható összefüggésbe, hogy a régi időkben a kenyérrel tettek esküt. Ennek a szokásnak az emlékét máig megőrizte az örmény nyelv néhány kifejezése: „Kenyer a tanúm, hogy...”, „Vakítson meg a kenyér (ha nem mondok igazat)”.

Az örmények is „kenyeret törnek”, ha a barátságot megszakítják. A rokonságot közösen elfogyasztott kenyérral pecsételték meg: a századforduló táján Bulanökhben (történeti megye a Van-tótól északnyugatra) szokás volt, hogy az eljegyzés után néhány nappal a vőlegény apja rokonaival és barátaival jövendő nászának házába ment. Miután a pap jelenlétében kijelentették, hogy egymás leányával és fiával meg vannak elégedve, közösen elfogyasztottak néhány lavast, és a vőlegénynek meg a menyasszonynak is küldtek belőle. A szokás neve *kenyérfelezés*.” A Van-tó nyugati oldalán, Taron vidékén pedig *kenyértézésnek* hívták ezt a szokást: a pap három lavast tett egymásra, amelyeket a vőlegény, illetve a menyasszony apja egymással szemben megfogtak. Miután megerősítették szándékukat, a pap megáldotta őket, és széttepték a lavasokat. A vőlegény apja a kezében maradt részt - igyekezett minél nagyobbat leszakítani - hazavitte, a menyasszony apjánál maradt részt pedig közösen elfogyasztották. Az örményeknél a kenyér szimbolikus megosztása tehát az egymás iránt érzett feltétlen bizalom jele,” amelyet egyes kiemelt életszakaszokban, mint amilyen az esküvő is, az egyház jelenléte is szentesít.

A rontáselhárító szokásokban a kenyér szintúgy szentsége révén kap szerepet. Általában a gyermekágyas asszony párnája alá nemcsak tört, hanem ostyát vagy kenyeret is tettek, rontáselhárítás céljából. Ugyanezt a célt szolgálta a bölcsőbe tett kenyér. Amikor az újszülött csecsemőt először az utcára vitték, mellére szintén kenyeret tettek.

A kelesztetlen kenyerekhez a tisztaság fogalma társul, ezért minden kultúrkörben különleges erőt tulajdonítanak

nekik, nagyobb szerephez jutnak a szertartások alkalmával. A keresztény szimbolikában például az ostya az örök élet jelképeként testesíti meg a kenyér szentségét. Az örmény apostoli egyház az ostyán kívül egy másik szent kenyeret is használ: az élesztő és só nélküli, nagyon vékony lavast, amelyet a szentmisén megáldanak, és a mise végeztével a hívők között szétosztanak. Ennek neve *maszunk*, *masz*, vagyis „rész”. A misén részt nem vett családtagoknak is ebből visznek haza, hogy így részesüljenek annak szentségéből. Eme tanulmány tárgyától messze eltér az örmény népi kultúra azon mágikus erővel bíró kenyereinek bemutatása, amelyeket szertartásos körülmények között egyes ünnepek alkalmával és az emberélet fordulóián sütöttek. Ezen rituális kenyerek és kenyértésztából készült figurák neve és formája tájegységenként eltérő – ez már önmagában is fényt vet az örmény népi kultúra gazdag és szerteágazó hagyományaira. Fontos azonban megjegyezni e tanulmányban is, hogy ezek a kenyerek mindig élesztő nélkül készültek.

A kovász megismerésével az emberiség ízletesebb, nagyobb mennyiségben fogyasztható kenyeret tudott készíteni. A kelesztett kenyér azonban elvesztette eredendő tisztaságát. Ezért kíséri a hétköznapi kenyérsütést számos rontás elleni praktika és tilalom. A különböző népeknél bőven akadnak példák az első bevetett kenyér megjelölésére, a többi-től való pozitív megkülönböztetésére. Számos vidéken ma is őrzik azt a szokást az örmény falusi nép körében, hogy az első megsült lavast feláldozzák. Régen a tonír fölötti füstlyukon dobták ki. Ugyanis ha az első lavast elfogyasztják, a néphiedelem szerint meghal a család-

apa. Sok helyen ez a tilalom kiterjed az első hét lavasra. Más vidékeken egyéb tilalmak kapcsolódnak az első lavashoz: például a család legidősebb fiának kellett megennie, hogy hamar megházasodjon (Areni faluban, Vajoc Dzor megye). Az esküvőre sült első lavast szintén nem fogyasztották el, hanem például Vajoc Dzor megyében megőrizték, és amikor a menyasszony a vőlegénnyel megérkezett a vőlegényes házhoz, ezt a lavast adták neki oda, hogy törje bele egy tányérba, majd szórja le a földre. Aztán seprűt adtak a kezébe, hogy jósolhassanak asszonyi szerepkörére: ha befelé seperte a kenyérdarabokat, akkor szerencsét, de ha kifelé sepert, akkor rosszat hozhatott a ház népére.

A kenyérral történő adakozás ugyancsak ebbe a gondolatkörbe tartozik. A termést veszélyeztető természeti csapásokat minden kultúrában az istenek haragjának tekintették. A keresztény örmények jégeső vagy tartós aszály esetén kenyeret vagy áldozati húst osztottak szét a szegények között. Új-Bajazet megyében (a mai Gegharkunik megye) amikor a kenyérsütő asszony kivette a tonírból az első lavast, keresztet vetett rá, és odaadta, hogy vigyék ki az utcára, és az első szembejövőnek adják oda – mivel a hiedelem szerint jócselekedetüket az Isten megjutalmazza, és a rossz szellemeket jóvá változtatja. Több vidéken is bevett szokás volt, hogy a télire sült lavasból hét darabot szétosztottak az utcán elhaladók, vagy a szegények között. Ezekben a példákban Isten bocsánatáért vagy védelmének elnyeréséért hoznak áldozatot. A mai örmény falvakban az egyik legszeleesebb körben gyakorolt szokás, hogy kóstolót visznek a szomszédoknak azokból az ételekből, amelyeket valamilyen kiemelkedő alka-

lomra készítenek. A kenyérsütés is ilyen kiemelt jelentőségű eseménynek számít. A lavas szétosztását általában valamelyik gyermekre bízzák, aki szétosztja a szomszédok között a kezébe nyomott lavasokat (eredetileg „hét helyre” vitte). A szokáshoz fűzött mai magyarázat azonban eltérő: ha valamit készítenek, akkor abból meg kell ajándékoznunk másokat, hogy ők is részesüljenek örömmünkben.

A következő hiedelem is azt a megállapítást támasztja alá, hogy a tilalmakkal, a rontáselhárító cselekedetekkel, a kenyér feláldozásával az új eljáráshoz, a kelesztéshez kapcsolódó kezdeti bizonytalanságot akarták eloszlatni.” Az örmények lelket tulajdonítottak a kovásznak: amikor a ház védőangyala kopogtat az ajtón, a kovász lelke megy ajtót nyitni – tartották Dzsavakhhban. A hiedelem szerint sütés előtt, amikor keresztet vetnek rá, a kovász lelke hetszer száll el Jeruzsálembe, és csókolja meg a Szent Sírt, majd visszatér. A lélekkel összefüggő hiedelemben tehát eleve a kovászt látják el a kereszténység jelével, hogy a vele készült kenyérnek védelmet biztosítsanak.

JEGYZETEK

1. A tanulmány az Örményország-Magyarország Kulturális és Együttműködési Társaságban végzett önkéntes munkám részeként született. Tanácsaikért és önzetlen segítségükért köszönetet szeretnék mondani Szuren Hobosijannak (Örmény Tudományos Akadémia Régészeti és Néprajzi Intézet), Asztghik Iszrajeljannak (Örmény Állami Történeti Múzeum), Hasznik Harutjunjannak (Jereváni Állami Egyetem) és Zorik Caturjannak (Örmény Állami Néprajzi Múzeum). Külön köszönet illeti az örmény falusi asszonyokat.

(Megjelent: *Látó – Szépirodalmi folyóirat* 2008 április)

Folytatjuk

Bálintné Kovács Júlia rovata

Olvasói levelek, kapcsolattartás

Tisztelt EÖGYKE Szerkesztőség!

Az Erdélyi Örmény Gyökerek füzetek 2007. szeptemberi számában* megemlékeztek a Szábel családról. Ezzel kapcsolatban megemlítem, hogy dédapám Szábel Alajos 1828-ban született Kolozsváron, és 1900-ban halt meg Nagyváradon, magyar királyi pénzügyi számtiszt volt. Apja Szábel Mihály, anyja Cabdebó Katalin.

A szabadságharc alatt Bem seregében harcolt, tüzér volt. A vízaknai csatában megsebesült, fél lábát amputálták. 1865-ben, 37 éves korában megnősült, felesége bécsi születésű osztrák lány volt, Schwartz Laura Franciska. Az ő leszármazottja vagyok, egyedül viseltem a Szábel nevet, mivel fivérem, Szábel Rudolf 25 éves korában, hadifogságban meghalt.

Mellékelem Szábel Mihály kolozsvári kereskedő és polgár ükapám Szomorú Jelenését, amely szerint Kolozsváron 1833. március 18-án hunyt el, életének 33., házassága 11. évében, négy gyermekét hagyva árván. A katolikus egyház szertartása szerint március 20-án helyezték örök nyugalomba a római katolikus egyház szertartása szerint a kolozsvári köztemetőben. Sasadi Lajosné Szábel Éva (1921) Budapest

**(Szerk. megjegyzés: Erdélyi Örmény Gyökerek füzetek 2007. szeptember 21. old. Murádin János Kristóf: Hat elaggott férfiaknak...)*

Kedves Julika!

...A napokban a fiam kapott egy könyvet mely a kolozsvári Kriterionnál jelent meg: Aranyos-vidék magyarsága címen.

...A könyvet lapozgatva egy olyan részére bukkantam, hogy nem is lapoztam tovább, míg az egész hétoldalas cikket figyelmesen végig nem olvastam: „Örménymagyar családok Aranyos-vidéken” Számomra nagyon érdekes cikk volt, sok újat tudtam meg belőle, többek között arra is rájöttem, hogy két osztálytársam a Piarista Gimnáziumból szintén örménymagyarok voltak: Darkó László és Keszy-Harmath János. Én annak idején csak azt tudtam, hogy a családjuk az akkori Dél-Erdélyben, Tordán él, de azt nem tudtam, hogy örmény származásúak. Pedig ha visszagondolok, Darkó Laci jó barna bőrű volt, rajta látszott a származás. Ugyanilyen volt az első Szatmárnémeti munkahelyem üzemvezetője: Betegh Gábor is. Érdekes, hogy ezek a származásra utaló jelek Arcsín, orr formája, szemek állása, stb., mennyire átütnek és néha generációk múlva jelennek meg, még ha az illetőben aránylag kevés is %-ban az örmény vér. Például a legfiatalabb unokám egy örmény szépség, Édesapám néhány nővérehez hasonlít, de hát ők tiszta örmények voltak, az unokámban viszont csak 12,5 % örmény vér van. És érdekes mód, nagyon öntudatos és büszke örmény származására, Filológusként (francia-angol nyelvtanár) megpróbálta az örmény ABC- és nyelvet tanulni, de ez nem ment. Viszont internet kapcsolatban van egy örményországi lánnyal, egy isztambuli örmény újságíróval és egy szíriai örménnyel.

Köszönöm Neked, hogy segítesz ébren tartanod bennem is az Örmény öntudatot, áldjon meg érte az Isten.

Szeretettel üdvözlő:

Tata (Vákár István)

Válasz Gazdovits Miklós „nehezettlő” levelére

Mindenekelőtt leszögezem, hogy a mulasztásért, amely miatt a Sáska Pál neve alatt a július–augusztusi összevont számban megjelent írás Ön szerint „értelmiségi lopás”-nak minősül, teljes mértékben engem terhel a felelősség.

Sáska Pál megbecsült tagja nemcsak közösségünknek, hanem a nagy múltú Erdélyi Kárpát Egyesületnek is, és szabályosan járt el, mikor a legjobb indulattal adta át – kérésemre – „tudománynépszerűsítő” írásait, de beszélgetésre nem volt idő, mert kórházba kellett sietnem.

Az egyik írás – 6 oldal, számítógépről kinyomtatva – Jókai Mór idézettel indul: „Nekünk, magyaroknak fölöttébb üdvös a velünk élő különféle népfajoknak egyediségével részletesen megismerkedni: másrészt a kerek földnek mind a nálunknál nagyobb, előrehaladottabb, mind a kisebb és elmaradottabb nemzetei világába bepillantani. Ez tanít meg bennünket saját érdekünknek helyes megbecsülésére, feltár előttiünk sok reánk váró feladatot, s megszüntet sok előítéletet.”

Sáska Pál azt is megjegyzi, hogy ismereteinket időnként fel kell frissíteni, nehogy feledésbe merüljenek. Fejezetcímei: Kik az örmények, Armenopolis – Szamosújvár, Az örmény vallás, Világosító Szent Gergely, Erdélyi örmény iskolák, Örmény Múzeum Egyesület (ÖME), Magyarörmény családok.

A dolgozat végén pedig ott a forrásmegjelölés:

Gazdovits Miklós: Az erdélyi örmények története című műből kivonatolta Sáska Pál. A másik írás, amely kézzel, nyomtatott betűvel írott, nagyon jól olvasható szöveg fénymásolata, az Időszámítás címet viseli, és a végén ez áll: Összeállította Sáska Pál. Az én hibám, hogy noha Gazdovits Miklós megajándékozott engem könyve 7. számított példányával, nem olvastam minden fejezetét, és arra sem figyeltem, hogy Sáska Pál a másik írásában jelezte a forrást, ami nyilvánvalóan az „időszámítás” fejezetre is érvényes, hiszen „összeállította” nem „írta”.

Minden érintettől töredelmesen bocsánatot kér, és ezután igyekszik figyelmesebb, körültekintőbb lenni

Bálintné Kovács Júlia

Vákár Tibor Ybl-díjas építész emlékkiállítás

A 100 éve született Vákár Tibor Ybl-díjas építész emlékkiállítását 2008. július 24-én nyitotta meg Vadász György Ybl-díjas építész az Örökség Galériában (Budapest I. Táncsics Mihály u. 1.).

Köszöntőt mondott Dr. Mezős Tamás, a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal elnöke.

A kiállítást a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal, az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottság és a Magyar Építészeti Múzeum rendezte.

Három rendezvény Gyergyószentmiklóson

1. Családfák és az örmény eredet

2008. május 13-án, kedden 18 órától zajlott le Dr. Száva Tibor Bécsben élő családfakutató "Gyergyói- és Szépvízi Magyar-örmények Nyomában" című könyvének bemutatója.

Rokaly József nyugdíjas történelemtanár mutatta be a könyvet, aki ugyanúgy, mint a szerző, Gyergyócsomafalva szülőtte. Az előadáson elhangzott a Száva család termékeny jelen-

léte Székelyföldön, amellett hogy orvosokat, tanárokat adott ez a család

a közösségnek már több mint száz éve, Gyergyócsomafalva templomának építése is egy Száva felmenőhöz köthető.

A könyvet nagy várakozás és aktív kutatómunka előzte meg, amelyben sok gyergyói is becsatlakozott, akik hol telefonon, hol interneten küldték el az egyre bővülő és kiszélesedő örmény családfákat. A kutató több évtizedes munkájának eredményét láthatjuk az igényes nyomdai szerkesztésben megjelent könyvben. A szépen csoportosított családnevek, és a leszármazottak között mindenki első sorban saját felmenőit kutatta, így Dr. Száva elévülhetetlen érdeme hogy újra felélesztette a kíváncsiságot, hogy mindenki saját felmenőivel, örmény eredetével és származásával foglalkozzon.

Az identitás megőrzésének, a hagyományok ápolásának és Istennek tetsző vallásos élet megélésének az alapja a család, ilyen értelemben a család az örmény identitásunk megőrzése szempontjából mesze túlmutat a társadalom alapsejtjének szerepén. Megmaradásunk alapsejtjei.

Ahogy a családfakutatónak megfogal-

maztam, ez a könyv szerintem újabb és kibővítettebb kiadásokat is meg fog érni, és forrásmunka lesz sokak számára.

2. Kitekintés az Ázsiai diaszpórára

A véletlen és a Kulcsár Béla Művelődési Központ igazgatójának közbenjárása kellett ahhoz, hogy egy érdekes távoli vendéggel ismerkedtessük meg 2008. június 30-án az örmény közösséget. Hrair Topouchian úr Bejrútban született, jelenleg Szaúd Arabi-

ában él, egy olyan világot hozott közelebb, amelytől minket, erdélyi örmény-magyarokat 7–800 év,

különböző saját történelmi múlt választ el. Előadásának három része: nagyszüleinek az Örményországból való elmenekülése, az identitás megőrzésének lehetőségei az arab világban, illetve a közösség fennmaradásának lehetőségei voltak. Második generációs menekültként is él az emléke a kitelepítésnek, a történelmi igazság hirdetése és átadása egyik generációtól a másiknak, ilyen értelemben kötelesség.

Az identitás megőrzése minket jobban érdekel bárkinél, a résztvevők is erre kérdeztek rá, a vallás, a hagyományok és a nyelv megtartása és ápolása Hrair úr szerint ennek a záloga. Érdekes számunkra az, ahogyan megvallotta identitását: abból indult ki, hogy az örménység eleve egy istenfélő, szorgalmas, békeszerető és jó akaró nemzetet jelent, az alap a kereszténység és így egyértelmű, hogy ez értéket jelent, ennek a megtartása a legfontosabb. Így fogalmazott: „mohamedán örmények pedig nincsenek”.

A közösség bármilyen formában szerveződik is, de intézményrendszert kell alakosson saját magának. Politikailag eltérő

„A hagyomány nem más, mint a megújított múlt.”

Csóri Sándor

megoldást kínál a három működő párt a közösségi boldogulás útjára, de a polgárháború, vagy más kihívások egységbe kovácsolták akkor, amikor ezt a történelmi helyzet megkívánta.

A rendezvény művészi értékű plakátját Buslig Barna készítette el.

3. Egy elfelejtett örmény-székely történelmi egyéniség: Dr. Urmánczy Nándor

Ha valaki Maroshévízen jár és a település nevében „hé-víz” termálfürdőt, illetve a mai „hideg-fürdőt” meglátogatja, ne felejtse el hogy ez valamikor a híres Urmánczy család tulajdonában volt. Arra hogy mire képes az alkotó szellem szép példa Dr. Urmánczy Nándor élete, akiről a maroshévízi Czirják Károly történész új könyve „Dr. Urmánczy Nándor élete és munkássága” szól.

A könyvet 2008. július 10-én Dr. Becsek-Garda Dezső történész mutatta be, méltatva helytörténeti munkáiért a szerzőt, aki íme nem tudott volna teljes képet adni a település történelmi múltjáról anélkül, hogy az örménység nagy személyiségeivel ne szembesült volna.

Dr. Urmánczy Nándor újságot alapított, aktív politikai szerepet vállalt fel, tevékenyen hozzájárult a székely-körvasút létrehozásához, az első világháború után az ereklyés országzászló visszaállítására (amelyet 1945-ben a szovjet megszállók megsemmisítettek és jelenleg a „szovjet hősök szobra” áll a helyén) és a magyar megmaradási mozgalmak létrehozásának szentelte idejét. Még életében átélhette Észak-Erdély visszacsatolását. Otthonában Maroshévízen halt meg.

Az elfelejtett örmény-székely egyéniségről szóló könyv memento, emlékeztetve hogy az örmény és a magyar közösség történelmi sorsa mily szorosan összefonódott.

És végezetül azok neve, akik a rendezvények megszervezésében sokat tettek: Buslig Barna, Fehér Csongor és Ilyés Imre. Köszönet nekik, valamint köszönet, a ProArt galériának, amely helyet ad rendezvényeinknek.

Madaras Szilárd

Görög Joachim társaság elnöke

Czárán Gyula

Menyházán (Erdély), Seprősi Czárán Gyula utolsó lakhelyén, a villa D-Ny-i falán található 60x80 cm-es vörös márványtáblán olvasható, hogy ebben az épületben élt Seprősi Czárán Gyula. Az épület volt és jelenlegi tulajdonosai kegyelettel őrzik e márványtáblát.

Dr. Zielinski Róbert
Arad

Százéves születésnap

Erdélyben, Kis-Küküllő megyében a korábbi Ebesfalva nevű település 1726-ban Erzsébetváros nevet kapott, később szabad királyi várossá vált.

1689-ben Potoczki Márton lelkész vezetésével húsz örmény család költözik be Gyergyóból Ebesfalvára az Apafi fejedelem kastélya mellé, akik nemcsak adókedvezményt, hanem lakóház építési engedélyt is kaptak. 1696-ba már tanácsot és Zakariás András személyében bírót is választhattak. 1723-ban már 80 örmény ház épült fel és elkezdték építeni a kőtemplomukat is Zakariás János főbíró idejében. Dániel Mihály lelkész és Issekutz Miklós főbíró alatt 1733-ban III. Károly királytól

önkormányzattal bíró mezővárosi kiváltságot kaptak. Dániel főbíró idejében, 1746-ban pecsétet kértek a város részére, melyet Mária Terézia egy kiváltságlevelében engedélyezett azzal, hogy Szent Erzsébet (Árpádházi II. András magyar király leánya) képe legyen a pecséten kivésve. Erzsébetváros

pecsétje: Árpádházi Szent Erzsébet fején királyi koronával, felette kereszt, baljában királyi joggal, jobb kezével pénzt nyújt a lába előtt térdelő nincsteléneknek.

Dániel esperes ideje alatt 1757-ben bevezetik a Gergely naptár használatát, addig a juliánusi szerint éltek, tehát január 6-án ünnepelték a karácsonyt.

Issekutz Auxent főbíró alatt 1758-ban megvásárolták 60 ezer Ft-ért az ebesfalvi uradalmat. Mária Terézia a kiváltságle-

vélben elrendelte, hogy építsenek új, nagy templomot, amelyet csak 1768-ban tudtak elkezdni építeni, saját költségükön.

A hatalmas templom 7 oltárral 1791-re készült el, ekkor fel is szentelték. Tornyának gömbjeibe helyezték a kiváltságleveleket, köztük II. Józsefét is, amelyben 1785-ben az örmény polgárokat magyar hazafiakká fogadta és nyilvános hivatalokra alkalmazhatóknak minősítette, majd 1786-ban szabad királyi kereskedővárosi rangra emelte a várost.

Ávédik Lukács esperes, a magyar nyelvű örmény egyházi irodalom jeles művelője, 1896-ban megírta Erzsébetváros monográfiáját.

Özv. Zakariás Sándorné Ágoston Anna 100. születésnapján

Özv. Zakariás Sándorné Ágoston Anna 1908. augusztus 7-én született Dunapentelén, de 8 napos korában a szülők visszamentek Erzsébetvárosba, ahonnan a székely származású mesterember édesapa származott. Anna a ferencendi apácákhoz járt iskolába, majd női szabó mesterséget tanult az erzsébetvárosi férfi és női szalon varrodájában.

18 éves korában női szabó mestervizsgát tett.

A százéves Zakariásné, valamint lánya és dédunokája

Zakariás Sándor József (Segesvár 1903 – Budapest 1979) 16 éves koráig Erzsébetvárosban élt szüleivel, itt járt gimnáziumba. Ekkor édesapját, Zakariás Sándor Jánost Medgyesre helyezték szolgabírónak, így a család átköltözött Medgyesre. Itt végezte a Német Nyelvi Kereskedelmi Iskolát. (A póduszparti Zakariás József közjegyző – neje Szultán Rozália – 6 gyermeke egyike

volt Zakariás Sándor János, akinek egyetlen gyermeke Zakariás Sándor József.)

A hétvégeken a család visszajárt Erzsébetvárosba a rokonokhoz, barátokhoz. Így ismer-te meg a szép 17 éves Annát, akivel 1927-ben házasságot kötött. Az ifjú pár Medgyesre költözött, ahol 1927-ben megszületett egyetlen gyermekük Zakariás Anna.

A mai napon 5 generáció ünnepli együtt nagy szeretettel Zakariás Sándorné Ágoston Anna üknagy-mama 100. éves születésnapját számos rokon, barát és ismerős körében. Még sokáig éljen jó egészségben szeretett családja körében.

Dr. Issekutz Sarolta
(Elhangzott 2008. augusztus 3-án
Kispesten a Halászkert Étteremben)

Siker-es könyvbemutató

Kézdivásárhelyen, a céhes városban *Salamon Ferenc*, a Vigadó Művelődési Ház igazgatója mutatta be a nagyszámú érdeklődő előtt *Dávid Imre* nyugdíjas kémianár, magyarörmény származású kézdivásárhelyi lakos könyvét, melynek címe Kézdivásárhely élete-lakói-émlékek. A bemutató után a szerző keresetlen szavakkal elmondta, mi indította arra, hogy megírja művet. Ő maga sem tudja

hová besorolni a könyvét, így írja: „én úgy gondolom, a memoriale és a dokumentáció szintjén álló prózai munka”. Akik ismerik a mi szép városunkat, vagy érdeklődnek iránta, nagy haszonnal fogják majd forgatni.

A bemutató végén a szerző dedikált nagyszámú közönségének.

Vikol Erzsébet
Kézdivásárhely

Felnőtt mesék

Ritkán esik meg, hogy egy fiatal magyar író magára vonja a világirodalomban járatos véleményformálók kitüntető érdeklődését. A 80-as évek erdélyi diktatúráját különleges módon feldolgozó, lassan 27 nyelvre lefordított A fehér király alkotójával, Dragomán Györggyel beszélgettünk.

– Marosvásárhelyen született. Mióta él Magyarországon?

– Tizenöt évesen, 1988. szeptember 17-én települtünk át a családdal, egy három éven át tartó bürokratikus procedúrát követően. Mivel a szüleimet a nyolcvanas évekre teljesen ellehetetlenítették – tanárként már nem kaptak állást, apámat többször kihallgatták, olykor házkutatást is tartottak nálunk –, számunkra akkor már nem nagyon volt más megoldás.

– Az anyaországban mik voltak az első tapasztalatai?

– Akármilyen furcsán is hangzik, nekem itt teljes volt a szabadság. Egy olyan elnyomó országból jöttem, ahol bármikor történhetett bármi. Itt viszont nem kellett az iskolában félni, a tanárokkal lehetett emberi hangon beszélni. Érdekes volt az első és utolsó november 7-i ünnepe is, hiszen mindenki tudta a szovjet himnuszt csak én nem. A román kommunizmus erősen nacionalista volt, oroszul senki nem beszélt, így én, aki elviekben egy nagyobb diktatúrából érkeztem, nem ismertem sem a cirill betűket és persze a himnuszt sem.

– A Romániában nem sokkal később be-

következő véres eseményeket már innen követte. Mit érzett akkor?

– Amikor eljöttünk, már számítottunk arra, hogy valami lassan történni fog, hiszen a környező országokban megmutatózó enyhülés valamelyest begyűrűzött Romániába is. Én, sokunkkal együtt végig azt hittem, hogy az átmenet is majd ugyanolyan békés lesz. Kettős volt az érzés, hiszen egyrészt a mi otthonunkról is volt szó, másrészt valahogy mégsem, hiszen addigra már elvágtunk minden kötelet. A marosvásárhelyi pogrom nagyon sokkoló volt, mert a gyerekkorom nagy részében nem voltak ilyen durva etnikai konfliktusok. Erdélyben sokáig működtek ugyanis a toleranciára és az elfogadásra épülő évszázados hagyományok.

– Ön Erdélyt és Magyarországot is otthonának tekinti. Hol lett író?

– Attól függ, mit nevezünk írósnak. Ott írtam az első novellámat 13 éves koromban, de itt publikáltam először, jóval később. Egyszer csak igen erős képeket láttam, amit le kellett írnom.

– Ez egyfajta technika?

– Igen az. Magam sem értem, hogyan, de azóta is mindig ez történik. Általában igen plasztikus képeket látok, amiből lassan

Dragomán György író, műfordító

1973-ban született Marosvásárhelyen. 1988 óta él Magyarországon, a szombathelyi gimnazista éveket követően az ELTE angol szakán diplomázott. A Bródy-, Déry Tibor- és József Attila-díjas írónak két regénye jelent meg eddig, A pusztítás könyve és A fehér király, utóbbit a New York Times, a Washington Post és a Frankfurter Allgemeine Zeitung is méltatta. Nős, felesége Szabó T. Anna költő, gyermekeik Gábor és Pál.

összeáll az egész történet vagy fordítva: ha tudom, hogy írni akarok valamiről, a gondolkodás során megjelennek a képek. A történetek így kényszerítik ki magukat. Fehér király esetében egy gyerekhangot hallottam, az egész egy abszurd mondatlall kezdődött. Egy román kapus azt mondta egyszer egy interjúban: „Nekünk, kapusoknak azt tanácsolták, hogy kerüljük a kapcsolatot a labdával.” Ez annyira képtelenség volt, amit csak egy gyerek tud komolyan venni, és elmondani úgy, hogy ne érezzük örültségnek. Ez a mondat szólalt meg aztán a fejemből Dzsátá, a főszereplő hangján.

– Az megszokott, hogy a német nyelvterületeken ismerik a magyar irodalmat, de hogyan sikerült Amerikába is betörnie?

– Németországban a kiadók komolyan figyelik más népek irodalmát is, s ehhez nagyon jó műfordítók vannak, ami ugye a dolog kulcsa. Amerikába viszont renthagyó úton jutottak el az írásaim. Egy nagyon tehetséges műfordító barátom, Olchváry Pál lelkesedésből és szeretetből lefordította a regény néhány fejezetét, amit elküldtünk az öt legnagyobb amerikai irodalmi lapnak. A Paris Review válaszolt, sőt leköszölték egy fejezetet is. Kétszerezesen is boldog voltam, mert ez volt az a lap, ami elsőként közölt írást Beckett-től, akinek én régóta nagy rajongója vagyok. Azóta is valami isteni csodaként tekintek erre a fordulatra, mert az évente beküldött 20 ezer kéziratból mindössze nyolc jelenik meg nyomtatásban. Ez elegendőnek bizo-

nyult ahhoz, hogy kiadói szempontból is elkezdjenek érdeklődni a regény iránt.

– A mű helyszíne egy „fiktív” Erdély, a történelmi hűség igénye nélkül.

– Ez elsősorban regény, nem történelemkönyv. A narrátor pedig egy 11 éves gyerek, minden tudásom kizárólag az övé,

ezért hiba lett volna történelmi hűségre való törekvés az érzelmi-indulati szempontok valószínű ábrázolása helyett. Ez a fiú ráadásul igen félnék, elhisz bármit, amit csak suttoznak, amire nincs bizonyíték. A legjobb példa erre a történet vezérfonala, az apa elhurcolása

A fehér király bestseller könyv lett Ausztriában

Drogomán György A fehér király című regénye, amely a szerző saját élményei alapján arról szól, milyen volt Ceausescu Romániájában felnőni, vezeti az osztrák bestsellerlistát. A regényt eddig húsz nyelvre fordították le, s szerepelt a New York Times könyvajánlójában is.

(Megjelent: Budapesti 7 nap
2008. július 10.)

egy Duna-csatorna melletti munkatáborba. Egyáltalán nem biztos, hogy a 80-as években ott valóban léteztek ilyen táborok. Dobrudzsában, vagy máshol igen, de ott nem feltétlenül. Az én szempontomból azonban csak az a lényeg, hogy mindenki azt hitte. A kisfiú féligazságokból felépülő fiktív világképe így egyáltalán nem azonos a történelmi hűséggel, ezért ez nem is kérhető számon rajta. Érdekes viszont, hogy az idő és helyszín behatárolására mekkora a kritikusi-olvasói igény. Németországban például az egyik novellában megemlégett atomreaktor-baleset kapcsán azt írták a borítóra, hogy Románia, a Csernobil éve. Ám az elvétve előforduló utalások ellenére sem a helyszín, sem az időpont nem ennyire konkrét. Volt, akinek a bulgáriai gyerekkorát idézte a hangulat, de említhetnék Szerbiát, a Felvidéket vagy bármely kétnyelvű országot is.

– *Mennyire önéletrajzi mű mégis a Fehér király?*

– A néhányszor elhangzó becenevemen, a jelentés nélküli se nem román, se nem magyar Dzsatan kívül nagyon kevés benne az önéletrajzi elem. Nyilván mindegyik novellának van valamilyen valós magja, de szerencsére ez mégsem az én életem, az ennél jóval könnyebb volt. Például a nagyapám nem volt párttitkár, hanem múzeumigazgató, és apámat sem vitték el másfél évre, csak egy napra.

– *A novellák mindegyike a brutalitás köré épül. Ez írható csupán a diktatúra számlájára, vagy a gyermekek világa eleve ilyen?*

– A gyerekek világa mindenképpen egy agresszív világ. Szerintem hiba ezt idealizálni, ha az ember elmegy a játszótérre vagy az óvodába, elég sok durvasággal találkozik. A diktatúra ehhez még egy plusz, hiszen már a retorika szintjén is elég erősen egy rejtett agresszióról szól, gondoljunk csak például a békeharc fogalmára. Ez az elfojtott durvaság pedig egyre lejjebb és lejjebb szivárog, és legalul, a gyerekek szintjén törhet leginkább a felszínre. S a háborús játékokban egy ponton veszélyes valósággá válhat a helyzet. Mondhatni, a könyvem végig ezen a határmezsgyén játszódik. A másik ok a szerkezetből adódik, a gyermek érdeklődése mentén az elbeszél másfél évből csak a kalandos jeleneteket látjuk, az érdektelen hétköznapiakat nem. A kalandok pedig az erőszakhoz kapcsolhatók.

– *A fikció és a valóság viszonyát több helyen is átlépi a mű.*

– Igen, ha valaki úgy akarja olvasni, akkor tekinthető ez a regény egy kelet- vagy közép-európai gótikus fantasynak is. A történetek nagy részében a gyermek belép valami titkos helyre, átlép egy határt, behatol valahová. Ezek talán nem is konkrét, hanem belső, lelki utak, amelyek megteremtésével a külső nyomás elől menekül

a saját világába. Mint ahogy a címe is ezt sugallja, a könyv lehetne mese is, egy fiú meséje, akinek a szűrőjén máshogy mennek át a dolgok. Nem biztos például, hogy egy féllábú ember részegen valóban be tud lökni egy égő lakókocsit a tóba, de a kisfiú számára ez tényleg megtörtént.

– *A regényben tudatosan kerül az etnikai konfliktusokat. Az ön gyermekkorában mennyire voltak ezek jellemzőek?*

– Nagyon kevésbé. Az ember persze már óvodáskorában pontosan tudta, mit jelent magyarnak lenni, és azt is, hogy ennek vannak bizonyos következményei, mégsem ez volt a meghatározó. A verekedések során például az utca két oldala, és nem két nemzetiség harcolt. Az iskola volt az egyetlen hely, ahol az összeütközések etnikai alapon történtek. Emellett az is igaz, hogy a régi rendszerben valószínűleg nem lehettem volna főállású író. Később gyermekkoromban, a 80-as évek második felében volt egy váltás, amikor nagyjából román nyelvű lett az oktatás és a magyar könyvek már nem nagyon jutottak át a határon. Teljes abszurdumként még a KISZ lapját, a Magyar Ifjúságot is elkobozta tőlünk román szocialista belügyi rendőrség. Mivel nem tudtuk, hogyan él más, nem tűnt a helyzet abnormálisnak. Engem azóta is csak a belső szabadság, és megteremtésének lehetősége érdekel.

– *Felesége költő, ön író, két kisgyermekük van. Alkotnak-e nekik saját mítoszokat?*

– Mesélünk persze, főként általunk kitárolt történeteket, bár már a srácok is gyakran bebeszólnak a történetek alakulásába. Szeretnék majd egy mesekönyvet is írni, és most is egy olyan regényen dolgozom, amelyben egy kisfiú szemével nézem majd a világot. A Mesék a Palotából szintén amolyan felnőttemese lesz majd.

Farkas Anita

(Megjelent: Demokrata – 2008. július 16.)

Elment a szamosújvári örmények krónikása

Erdélyben, egy nagy múltú örmény kisvárosban, Szamosújváron született **Murádin Antal**, 1928. június 21-én, örmény kereskedő harmadik fiaként.

Fiatal éve nagy részét a Kandia városnegyedben lévő Martinuzzi Várban (jelenleg börtön) töltötte. Ott játszottak a város gyermekei ahol valamikor Rózsa Sándor raboskodott, s mivel az akkori börtönigazgató is örmény családba nősült, megengedte nekik a bejárást a Várba.

Iskoláit is Szamosújváron végezte, 1947-ben a Kereskedelmi Gimnáziumban maturált.

Első munkahelye a helyi Kisipari Szövetkezet volt, itt a Tervosztály vezetője lett, majd nyugdíjazásáig (1988) a szamosújvári Vasipari Gyár Külkereskedelmi Osztályának volt a főnöke.

A gyárnak egy részlegében kézi perzsaszőnyegeket készítettek. Itt volt alkalmazásban a Törökországból elmenekült szamosújvári örmények foglalkoztatására, akik szebbnél-szebb sajáattervezésű szőnyegeikkel ellátták a külföldi megrendelőket.

Nyugdíjazása után sokat tevékenykedett az örmény egyházban.

Felleltározta az örmény egyház könyvtárát, mely nagyon értékes örmény nyelvű könyveket tartalmaz, és évszázadokra visszamenőleg rendezte a rendszerváltás után visszakapott örmény születési és halálozási nyilvántartást. Részt vett a híres Rubens kép visszahozatalának eseményeiben. Arról a festményről van szó, amelyet a város ör-

ményei még a XVIII. században kaptak, és amely a templomuk dísze volt. Ezt a képet hosszú, kalandos távollét után 1999 Karácsony estéjén sikerült a régi helyére visszaállítani, több örmény társa segítségével.

Az örmény egyház krónikásaként örömmel mesélt a templomlátogatóknak, naponta többször is, ha hívták.

Mindenkinek segített az örmény családfák összeállításában. Az 1700-as évekig vezette vissza a saját családfáját. 56 évet élt boldog házasságban, két lánya van, Éva és Enikő, akik a 90-es években telepedtek le Magyarországon, Esztergomban. Ő, és a felesége is áttelepült 2000-ben.

Nagyon szerette egyetlen unokáját, Évit, és örült elért eredményeinek.

Istennek tetsző, templombajáró, hívő ember volt.

Amíg betegsége engedte, Esztergomban is részt vett a szentmisén.

Mint gyermek, sokat ministrált, részt vett a körmenetekben és soha nem hiányzott a lábmosásról sem.

Nyolcvanadik születésnapja előtt három héttel, 2008. 04. 23-án, szólította magához az Úr. Temetése Esztergomban volt 2008. 06. 02-án, amikor szülővárosában is megkondultak a harangok mind a három templomban (örmény, katolikus és református). Ő most is ott van mindenki szívében, s ha rá gondolnak, mindenkire mosolyog és segít.

Esztergom–Kertváros, 2008. július 16.

Murádin Antalné

Emlékét kegyelettel megőrizzük!

Örmény-magyar gyermekrovat

(19. rész)

Kedves örmény származású gyermekek!

2007-ben elindítottunk nektek egy rovatot, hogy megismerjétek örmény őseink történetét. Magyar őseinkről – *Szent István* királyról, *Szent Erzsébet*-ről, *Szent Lászlóról*, *Szent Imre* hercegről és másokról – biztosan nagyon sok szép történetet ismertek. Ti azonban a magyar ősök mellett sok örmény hőst is őseiteknek tudhattok, akik Örményországban éltek, ahonnan mi is származunk. Rájuk is büszkék lehettek, mert nagyon sokat tettek népükért és hitükért, és büszkén mesélhettek róluk az iskolában és a barátaitoknak.

2007-ben többen válaszoltak a kérdésekre, és mi nagyon örvendünk nekik. De még sokan vannak, akik szeretnének írni és nyerni 2008-ban is. Mert a verseny a Marosvásárhelyi Örménymagyar Egyesület jóvoltából ebben az évben is folytatódik! Ha nem tudtok írni, akkor rajzoljatok, ha pedig nem értitek, akkor addig nyaggassátok szüleiteket és nagyszüleiteket, amíg segítenek.

LÉGY TE IS A „GYÖKEREK” GYERMEKROVAT GYŐZTESE 2008-BAN!

Leveleiteket várjuk emailon: pattila001@yahoo.it, vagy *dr. Puskás Attila*, str. Busuiocului 4/C/48, 540535 Tirgu Mures, Románia

Szánádrug király és leánya, Szántukhd (Kr. e. 75–110.)

Tirdát királyt Szánádrug követte a trónon. Uralkodása idején jutott el Örményországba is Jézus Krisztus tanítása Tádé apostol predikációja révén. A király Edesszában találkozott Tádé apostollal, és annyira meghatóta az apostol tanítása, hogy keresztény lett. Tádé apostol ellátogatott Árdászcsiádba is, ami akkor Örményország fővárosa volt. Hazatérte után azonban a nemesektől való félelmében megtagadta a kereszténységet. Tádé apostolnak azonban sikerült meg-

nyernie Krisztus tanításának a király leányát, Szántukhdot. Apja, a király mindent megtett, hogy a királykisasszony megtagadja hitét, de ő szívét és szüzességét már Jézusnak szentelte, és szembeszállt apjával. A király erre megölette, Tádé apostollal együtt.

Az örmény egyház első vértanúja Szántukhd, aki életét is képes volt feláldozni Jézus Krisztusért.

Ki az örmény egyház első vértanúja, és kinek a hatására lett keresztény?

„Mindennek tetszeni lehetetlen, akarni együgyűség.”

Örmény közmondás

Kettős könyvbemutató a Liteában

Az örmény kultúra hetének felvezetéseként kettős könyvbemutatóra invitálta a történelem és a művészetek iránt érdeklődő könyvbarátokat a Budavári Örmény Kisebbségi Önkormányzat. A Litea Könyvszalomban megtartott zenés irodalmi esten *Benedek Katalin* és *Dávid Csabát* nemrégiben megjelent kötetéről *Kürthy András* faggatta.

A Budavári Örmény Kisebbségi Önkormányzat megalakulása óta feladatának tekintti a művészetek támogatását, s lehetőségeihez mérten igyekszik hozzájárulni ahhoz, hogy az arra érdemes munkák könyv alakban is megjelenjenek. *Dávid Csaba*, Város és költője, illetve *Benedek Katalin*, Művészek és Alkotások I–II. kötetének az önkéntes vállalkásnak köszönhetően egy olyan időszakban kerülhetnek az olvasók kezébe,

Dr. Benedek Katalin és Dávid Csaba

amikor az értékeket a jelenkor viszonyaira rövid köszöntőjében *Bakó Annamária* a Litea háziasszonya.

Bár teljesen más műfajt képviselnek, a két kötet mégis számos ponton kapcsolódik egymáshoz, hiszen a két szerző részt vett egymás könyvének szerkesztésében, formálásában. Ennél is fontosabb azonban az a szellemiség és értékorientáltság, ami *Benedek Katalin* és *Dávid Csabát* összeköti. A múlt tisztelete, esztétikai és etikai hitvallásuk alapozza meg azt a szellemi közösséget, ami legfrissebb munkáikban is tetten érhető – mutatott rá a szerzők egymáshoz fűződő viszonyára *Kürthy András*. Mindketten a hagyományok őrői, még akkor is, ha *Dávid Csaba* az irodalmár, *Benedek*

Katalin pedig a tudós muzeológus szemüvegén át szemléli a világot.

Dávid Csaba könyve a magyarok számára oly kedves *Krakkóba kalauzsol*, megismerteti a város és szülőtte, a méltatlanul kevés figyelmet kapó festő, költő és színházi ember *Stanislaw Wyspianski* történetével. Bemutatja a lengyel történelem nagyrészt *Krakkóhoz* kapcsolódó legfontosabb eseményeit, azokat a történeteket, melyek *Wyspianski* műveiben is megjelennek. Mésélve tanít és tanítva mesél, láttat és elgondolkoztat, miközben emléket állít *Krakkó* alapításának hétszázötvenedik, és költője halálának századik évfordulójára.

Míg *Dávid Csaba* munkájában jól körülhatárolható a hely és az idő, *Benedek Katalin* kötetével sokkal szélesebb perspektívát ölel fel. A *Művészetek és Alkotások* második részében tizenhat év húsz írása kapott helyet. Múltunk értékeinek ismerete nélkül nem lehet jelenünk sem, vallja a szerző, aki most bemutatott munkájával megmutatja, mennyire keveset tudunk saját dolgainkról – hangsúlyozta *Kürthy András*. Elfeledett alkotókat, rejtőzködő értékeket mutat be a kötet, melyben *Benedek Katalin* arra figyelmeztet, hogy hagyományaink, eleink örökségének ápolása a legfontosabb értékmentés. Teszi mindezt szórakoztatva, a szakmaiságot sem nélkülöző formában.

Az est folyamán *Bardóczi Orsolya* tolmácsolásában *Benedek Elek* megzenésített meséi szórakoztatták a közönséget, míg *Dávid Csaba* könyvéből *Merza Krisztina* olvasott fel részleteket.

K.A.
(Megjelent: *Magyar Nemzet* 2008. V. 23.)

Hat örmény bronz, Magyarország 21.

Elégedett lehet *Gagic Tsarukyan*, az Örmény Olimpiai Bizottság elnöke, és *M. Armen Grigoryan* főtitkár az örmény sportolók pekingi olimpiai szereplésével. Bár arany-, és ezüstérmét nem sikerült nyerni, hat örmény bronzéremmel gyarapodott a dicsőséglista. Örményország Atlanta, azaz 1996 óta összesen 1 arany-, 1 ezüst-, és a pekingivel együtt 7 bronzérmét gyűjtött. A pekingi hat érem kétszer annyi, mint azt megelőzően nyert atlantai és sydneyi olimpiai érem összesen, (Athénben nem sikerült érmet szerezni).

Az örmény emberek a hagyományos sportágakban, a súlyemelésben, birkózásban, ökölvívásban vártak kiemelkedő teljesítményt, és nem csalódtak.

Az öt örmény férfi súlyemelő közül három érmet nyert, a 62–69 kg-os kategóriában a 20 éves *Tigran Gevorg Martiroszjan* 338 kg-os, (153, 185), a 77–85 kg-osok között bátyja, a 25 éves *Tigran Varban Martiroszjan* 380 kg-os (177, 203), a 69–77 kg-os súlycsoportban a 25 éves *Gevorg Davtyan* 360 kg-os teljesítménnyel léphetett fel a dobogóra. Két bronzérem született birkózásban, kötöttfogásban az 55 kg-os kategóriában a 24 éves, 1 m 58 cm-re nőtt *Roman Amojan*, ugyancsak kötöttfogásban a 96–120 kg-osok között pedig a 28 éves, 1,95 m magas *Jurij Patrikejev* nyakába akasztottak bronzmedált. A hatodik bronzérmét az ökölvívó *Hrachik Javakján* szerezte könnyűsúlyban.

A XXIX. Nyári Olimpiai Játékokon 302 versenyszámban 87 ország szerzett érmet, Örményország a 79. helyen végzett az éremtáblázaton 204 nemzet versenyében.

Magyarország 3 arany-, 5 ezüst- és 2 bronzéremmel a 21. Aranyérmes: *Vajda Attila* kenu C-1 1000 m, *Janics Natasa*, *Kovács Katalin* kajak K-2 500 m, és a férfi vízilabda válogatott. Ezüstérmes: *Cseh László* 200 m és 400 m vegyesúszás, 200 m pillangó úszás, női kajak négyes: *Kovács Katalin*, *Szabó Gabriella*, *Kozák Danuta*, *Janics Natasa* K-4 1000 m, *Fodor Zoltán* kötöttfogású birkózás 84 kg. Bronzérmes: *Mincza-Nébald Ildikó* női párbajtőr, *Kozmann György*, *Kiss Tamás* C-2 1000 m. (Béres)

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület folytatja a **pénzadományok gyűjtését** az erdélyi magyarörmény közösségek részére. Pénzbeli adományokat az egyesület bankszámlájára befizethető.

Bankszámlaszám: Budapest Bank Rt. Királyhágó fiók: 10100792-72594972-00000007

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület székhelye: 1015 Budapest, Donáti utca 7/a.

Postacím: 1255 Budapest, Pf. 189. **Telefon:** 201-1011, **fax/tel.:** 201-2401

Elnök: dr. Issekutz Sarolta

ERDÉLYI ÖRMÉNY GYÖKEREK – füzetek

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület havonta megjelenő kiadványa

A kiadványt támogatja:

a Fővárosi Örmény Önkormányzat,

(Budapest, 1054 Akadémia u. 1. III. emelet 338-339, telefon: 332-1791 – Sárkány Annamária

titkárságvezető, félfogadás szerda 16–18., csütörtök 10–12. óráig)

e-mail: fovarosiormeny@startadsl.hu; fovarosiormenyonkorm@startadsl.hu

a Ferencvárosi-, és a II. kerületi Örmény Kisebbségi Önkormányzat

Nyilvántartási szám: 2.2.4/78/2002.

Főszerkesztő: **Béres L. Attila**

Felelős kiadó: **dr. Issekutz Sarolta**

Munkatársak: Dr. Sasvári László, Dr. Issekutz Sarolta, Bálintné Kovács Júlia

Szerkesztőség: 1255 Budapest, Pf. 189. Tel.: (1) 201-1011, Fax: (1) 201-2401

Nyomdai munkák: Mackensen Kft.